

9175

ԿԱՆ Ի ՍԶ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ — ՅԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Ծ Ր Ա Կ Ի Ր

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԵՏՄՈՒԹՅԱՆ

ՆԵՐԱԺՈՒԹՅՈՒՆ

9(47.925)
Ծ-98

ՊԵՏԱՄՍԼՍՈՐԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1938

9/25

01 SEP 2010

9(47-925)

ԾՐԱԳԻՐ

Ծ-28

31 AUG 2007

ՀԱՅ Ժողովրդի ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Պատմությունը և նրա նշանակությունը:

Հայ ժողովրդի պատմությունը և նրա կապը հարե-
վան ժողովրդների և ԽՍՀՄ-ի ժողովրդների պատմու-
թյան հետ: Ժ. Խորհի Համ. 4(բ) 4 կմի 1934 թ. մայիս
16-ի վորոշումը, քաղաքացիական պատմության գաս-
ազանդման մասին:

Ընկեր **ՍՏԱԼԻՆԻ**, Կիրովի, Ժրանովի դիտողություն-
ները պատմության հարցերի մասին: Հայ ժողովրդի
պատմության ֆալսիֆիկացիայի՝ սպեիֆիկյան-բուրժուա-
-նացիոնալիստական պատմագրության քննադատությու-
նը և հայ ժողովրդի պատմության ուսումնասիրության
բնագավառում մեր առաջ դրված խնդիրները:

Աղբյուրներ.

- ա/ Հայ մատենագրություն
- բ/ Հունա-հռոմեական մատենագրություն
- գ/ Արեւելյան մատենագրություն /արաբական, ասորական,
պարսկական, վրացական և այլն/:
- դ/ Արձանագրություններ /սեպագիր և լիմագիր/:
- ե/ Հնագիտական, լեզվաբանական, ազգագրական տվյալներ
- զ/ Արխիվային նյութեր:

280
39

1. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՐԽԱՅԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԾՐՋԱՆՈՒԹՅԱՆ

Հայաստանի աշխարհագրական միջավայրը:

Պալեոլիտի Անդրկովկասում: Սառցադաշտային ռեժիմ:

Մարդկային բնակության գոյացումը հայկական լեռնաշխարհում: Տոտեմական հասարակություն:

Նեոլիտ: - Նեոլիտյան հուշարձաններ: Անասնապահության և յերկրագործության յերեվումը: Տոհմային հասարակություն: Պատրիարխատ: Պատրիարխատի սկզբնավորումը:

Բրոնզե դար: Բրոնզեդարյան հուշարձաններ: Յերկրագործության և անասնապահության հետագա զարգացումը:

Պատրիարխատական տոհմի վերջնական ձեփավորումը:

Տոհմատիրական հասարակության քայքայման սկզբնավորումը: Դասակարգային հասարակության առաջացումը:

Վաղագույն յերկարի դար:

2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի հնագույն բնակիչները՝ սուբարիներ, խարի-մետոններ և նայիրյիներ /շուրջ 3000 - 900 թ. ր.:

մեր տարեգրությունից առաջ /: Սրանց բնակավայրերը, պեղումները, հասարակական - տնտեսական կառույցաձևերը, սեպագիր արձանագրությունների և նյութական /ուլտուրայի մնացորդների: Ասորիստանի արշավանքները նայիրյան ժողովրդների վրա: Տոհմական կարգերի քայքայումը նայիրյան ժողովրդների մոտ, դասա-

կարգերի ձեփավորումը այդ ժողովրդների մոտ և պետության կազմավորումը:

Խալդ - ուրարտական պետությունը /885 - 585 թ.թ./ սրա ձեփավորումը Բիայնայում: Ասորիստանի և խալդ - ուրարտական պետության պատերազմները: Ասորիստանի թուլացումն ու խալդ - ուրարտական պետության հզորացումը Յ-րդ դարում: Աենուաս Ա-ի /805 - 780 թ./ Արդի-շաի Ա-ի /780 - 755 թ./ Սարգուրի Բ-ի /755 - 736 / և Բու-ուսի Ա-ի /736 - 714 / նվաճումները /805 - 714 / և Հայկական բարձրաձանդակի հիմնական մասերի ընդգրկումը խալդ - ուրարտական պետության սահմաններում: Նվազող ժողովրդի գերեվարումն ու ստրկացումը: Արմավի քաղաքի հիմնադրումը Արարատյան դաշտում:

Տնտեսական կյանքը խալդ - ուրարտական պետության ժամանակ. - գյուղատնտեսության և արհեստների զարգացումը. ջրանյութաշինարարության զարգացումը, սրա նշանակությունը այգեգործության և հացահատիկների մրշակման համար: Արհեստներն ու նրանց տեսակները՝ յերկրագործություն, վուկերություն, պինագործություն, քարափորություն և այլն: Արհեստն ու վաճառականությունը:

Դասակարգերն ու դասակարգային փոխհարաբերությունները խալդ - ուրարտական պետության մեջ: Ռազմիկների և քրմերի դասակարգը փորպես տիրող և շահագործող դասակարգ, ստրուկներն ու գյուղացիությունը փորպես շահագործվող դասակարգեր: Պետության միա-

պատկան քնույթը: Խալդ- ուրարտական գեոլոգիան
խուլացումն ու անկումը /585 թ./ և անկման աստիճան
ները: Կրթերների և սկյութների արշավանքները:

Մեդալիներ:

Խալդ- ուրարտական կուլտուրան. - խալդական սեպա-
կությունը: Սյդ սեպագիր արձանագրությունների ար-
ժեքն ու նշանակությունը: Մերձավոր Արևելքի գաղ-
անկյալը պատմության ուսումնասիրության համար:

Նրնարական արվեստի զարգացումը ու քանդա-
կագործությունը: Խալդերի կրոնը, խալդական աստված-
ները, խալդ աստվածն իբրև աստվածների հայր, չորս
պաշտամունքը:

Հին արևելքի կուլտուրայի ազդեցությունը խալդական
կուլտուրայի վրա. Խալդ- ուրարտական կուլտուրայի նա-
ղանակությունը հետագայում հայկական և վրացական
կուլտուրայի զարգացման համար:

3. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՔԵՎԱԿԱՐՈՒՄԸ

/ 6-ից 4-րդ դարեր /

ա/ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՐԵՄԵՆՅԱՆ ԻՐԱՆԻ ԳԵՐՈՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔԸ

/ 550 - 330 թ.թ. /

Խալդ- ուրարտական պետության նվաճումը մե-
դալիների կողմից: Արևելքի ասպարեզ գալը

Արևելքի ասպարեզում: Պարսպապատմում Արե-
մենյան պետության հաստատումը կուլտուրի մա-

մանակ / 558 - 529 / և մեդական իշխանության տա-
պալումը: Հայկական բարձրագույնագույն աթենքյան
Պարսկաստանի գերիշխանության ներքո: Արևելքի ներքո
ու Արևելքի ըստ Ֆերոդուսի: Արևելքի բնակության
վայրը. արևելքի և խալդերի միջև թշնամական
փոխհարաբերությունների վերացումն ու այդ պեղերի
աստիճանաբար մերձեցումը: Արևելքի ասպարեզում
թյունն աթենքյան Պարսկաստանի աթապատության
դեմ: Ապաստաբության մեղումը և հիմնադրում
արձանագրությունը արևելքի մասին, այդ արձա-
նագրությունը վորպես առաջին հաստատուն տեղե-
կություն արևելքի մասին:

Դարձե Ա-ի / 522 - 484 / անցկացրած բարեն-
րոգումները և նրանց նշանակությունը Հայկական
բարձրագույնագույն բնակիչների մեջ դասակարգային
նոր հարաբերությունների խորացման և անտես-
կան կյանքի զարգացման համար - Հայկական բար-
ձրագույնագույն վորպես 13^և 18-րդ սառաբերություններ
ճանապարհների կանոնադրումը, արքայական պաշտո-
նի անցկացումը, փոխանակության ու մեղացումը, քրա-
մի կարգը: Դասակարգային հարաբերությունների խ-
րաչումը հայաստանի բնակչության մեջ: Արևելքի
խալդերի և հայաստանի այդ պեղերի շփման ու մեղա-
ցումը ու միավորումը: Հայ ժողովրդի կազմալուծումը

Հայ ժողովրդի ձայնման մասին յեղան բարձա-
կան ռասայական տեսության քննադատությունը

Հայաստանը Բսենոֆոնի և հույն պորթերի նահանգի ժամանակ /401-400 թ.թ./ հույն պորթերի նահանգի ճանապարհը Հայաստանի վրայով: Հայերի տնտեսական և դասակարգային կառուցվածքն ըստ Բսենոֆոնի: Հայաստանի գյուղի նկարագրությունը Բսենոֆոնի մոտ: Իրանի կուլտուրայի լեզվի և կրոնի ազդեցությունը նոր ձեզափոխության հայերի վրա:

Բ/ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՍԵԼԵՎԿՅԱՆ ՏԻՐԱԴԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ/330-189/

Հունաստանի միացումը Մակեդոնիային, Ալեքսանդր Մեծի /336-323 թ.թ./ արշավանքները /334-326/ և Աքեմենյան պետության նվաճումը: Մակեդոնական աշխարհակալությունը Ալեքսանդր Մակեդոնացու մահից /323/ հետո, պետության բաժանումը յերեք մասի՝ Մակեդոնիան և Հունաստանը, Ֆեդիպտոսը և Սելեվկյան իշխանությունը: Հելլենիստական կուլտուրայի առաջացումը վորպես հունական և արեվելյան կուլտուրայի սինթեզ:

Հայաստանի նվաճումը Մակեդոնացու կողմից, այդ նվաճման ամրապնդումը Սելեվկյան պետության կողմից:

Հայկական բարձրագույնագույն Ֆելլենիստական քաղաքակրթության շրջանում. փոխանակության, առևտրի աշխուժացումը, քաղաքների հիմնումը, դրամական շրջանառության աշխուժացումը:

Մեծ Հայքն ու Մոկքը Սելեվկյան տիրապետության շրջանում: Սելեվկյան պետության տարածանական դայ-

քայումը: Դարձեցների դինաստիայի հիմնումը Իրանում /250/: Հռոմի աշխարհակալության ծագումը:

Հունաստանի գրավումը հռոմեացիների կողմից, հռոմեական բանակները Փոքր Ասիայում, Մազեդոնիայի ճակատամարտը վորպես առիթ հայերի և պոնդայիների ապստամբությունը Սելեվկյան իշխանության դեմ: Հայկական յերկու թագավորությունների հիմնումը Հայաստանում և հայերի ազատվելը սելեվկյան տիրապետությունից:

4. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ
ՅԵՎ ՆՐԱ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀՌՈՄԻ ՅԵՎ ՊԱՐՍԱԿԱՍՏԱՆԻ ԴԵՄ

ա/ ԱՐՏԱՃԵՍՅԱՆ ՀԱՐԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ /189-1/

Արտաշես Ա-ի /189-161/ և Զարեհի /189-163/ թագավորությունները Հայաստանում: Արտաշատ մայրաքաղաքի կառուցումը Արարատյան դաշտում: Արտաշեսի և Զարեհի նվաճումները: Արտաշեսյան հարստության փորձերը Հայաստանում մի պետություն ստեղծելու համար:

Հայաստանը Արտաշես Ա-ից հետո մինչև առաջին դարի սկիզբը: Հայաստանը Տիգրան Բ-ի ժամանակ /95-55/- առաջադր Ասիայի քաղաքական կացությունը 2-րդ դարի վերջում և առաջին դարի սկզբում:

Պոնտոսի պետությունը և նրա հզորացումը Միհրդատ 6-րդի ժամանակ /123-63/: Փոքր Հայքի մի-

ապումը Պոնտոսին, 112, Միհրդատի և Տիգրան Բ-ի
դաշինքը փորպես յերկու պետությունների միացյալ ապա-
քարն ընդդեմ ըստրկատիրական Հռոմի: Ծոփաց թագա-
վորության միացումը Մեծ Հայքին /93/ և Հայաստա-
նի միավորումը հայկական մի պետության մեջ: Արտա-
շեսյան հարստության ամրացումը:

Հռոմեական հանրապետության և Պարթևական Իրա-
նի ներքին ծանր դրությունը. այդ յերկրների ներքին
ծանր կացությունը փորպես նպաստափոր պայման Հայ-
աստանի և Պոնտոսի նվաճումների համար:

Միհրդատ Պոնտացու և Տիգրան Բ-ի նվաճումները
սկիզբը — կռիվները հապադով կիսում: Սուլլայի արշա-
վանքը /92/. առաջին Միհրդատյան պատերազմը /92-84/:

Ատրուկների ապստամբությունը Փոքր Ասիայում և
Հունաստանում: Այդ հեղափոխությունների ոգտագործու-
մը Միհրդատի և Տիգրանի կողմից: Միհրդատի և
Տիգրանի նվաճումները Հռոմին և Պարթևներին յեն-
թակա տերիտորիաներում: Տիգրան Բ-ի հետագա նվա-
ճումները Հայաստանի հարավ — արեվմտյան մասերում:

Տիգրան Բ-ի միջոցառումները պետության ամրա-
պնդման համար: Բդեշխությունները Հայաստանում:

Բանակը և նրա կազմակերպամեթոդները: Տիգրա-
նական մայրաքաղաքի հիմնումը հայաստանի հա-
րավում: Տիգրանական ժողովրդի վարչական, այլ
և տնտեսական կենտրոն: Գաղթականների ներմուծու-
մը Հայաստան՝ Հյուսիսային Միջագետքից, հապադով-

կայից և Միջերկրական ծովափնյա քաղաքներից:

Տիգրանի վարած քաղաքականությունը նվաճած
յերկրների և Հայաստան թերակամ գաղթականների
հանդեպ: Միհրդատյան 2-րդ պատերազմը /72-68/:

Լուկուլլոսի հաղթությունները Փոքր Ասիայում և
Պոնտոսում: Նրա արշավանքը դեպի Հայաստան. ա-
ռաջին ընդհարումները. Տիգրանի բանակի պարտությու-
նը, Տիգրանական զրափումը: Լուկուլլոսի անհաջող
արշավանքը դեպի Արտաշատ և Ժողովրդի համառ ապա-
քարը նրա դեմ և Հռոմեական զորքի դուրս մղումը
Հայաստանից: Միհրդատ Պոնտացին նորից գրավում է
Պոնտոսը, իսկ Տիգրանը՝ Կապադովկիան: Լուկուլլոսի բա-
նակի վերջնական պարտությունը:

Ատրուկների ապստամբության և քաղաքացիական կռ-
ուիվների աստիճանական թուլացումը Հռոմում. Պմպեոսի
արշավանքը և 3-րդ Միհրդատյան պատերազմը /67-63/:

Ներքին յերկառակաթյունները Հայաստանում և
Պոնտոսում: Հայ — պոնտական դաշինքի թուլացումը:

Պարթևների արշավանքը դեպի Հայաստան. — Պարթե-
վա — Հռոմեական դաշինքն ընդդեմ Հայաստանի և
Պոնտոսի: Միհրդատ Պոնտացու պարտությունը և փա-
խուստը: Տիգրան Բ-ի հաշտությունը Պմպեոսի հետ /65/:

Արտաշեսյան պետության տերիտորիայի անդամագա-
տումը. Հայաստանի հզորության թուլացումը: Տիգրան
Բ-ի մահը /55/: Հայաստանն առաջին դարի յերկրորդ
կեսին մ. տ. առաջ. — Արտաշատ Բ-ի /55-33/ ճգնաժամը

35 թվի դաշնագրությունը չեղյալ հայտարարելու համար: Կրասնոյ անապոյ առշապանքի Արեւելյան:

Հայաստանի դաշնակցությունն Բրանի հետ Կրասնոյ պարտությունը և 65 թվի դաշնագրության չեղյալ հայտարարումն Արտավազի կողմից: Արտավազի փորձերը վերականգնելու Հայաստանի նախկին հպարտությունը: Պարթևները առշապանքներն Ասորիքում Հայաստանի մասնակցությամբ, հրեաների զաղթեցումը Հայաստան [40]: Անտոնիոսի առշապանքը և Հայաստանի նվաճումը: Արտավազը Բ. ի ներքախառնումը Անտոնիոսի կողմից [33]: Հայաստան հռոմեական ապրեցության սկերա:

Ապստամբությունը Հայաստանում Հռոմի դեմ, հռոմեական զորքերի գոյսը գլուխը Հայաստանից: Արտաշես Բ. [33-20] և նրա հաջորդները Տիգրան Գ. [20-4], Տիգրան Բ. և Յերուզո [4-1]: Հռոմեական կայսրության քաղաքականությունը Հայաստանը արեւելեցիայի վերածելու: Արտաշեսյան հարստության թուլացումը և նվազումը մեր ապրեցության սկզբին և անկման պատճառները: Հայաստանի սոսիալ-տնտեսական դրությունը Արտաշեսյան հարստության ժամանակաշրջանում: Ռազմական և քրեական գանդը վաղ պես յերկրի շահագործող և տիրապետող դասակարգ:

Գյուղացիությունը և նրա ծանր վիճակը: Թե՛նտայի և պետական հատկի միացյալ գանձումը գյուղացիներից, վորպես պարտավորություն: Անբախտ արտադրանքի շահակը Հայաստանում այս ժամանակաշրջանում:

նում: Ստրկական աշխատանքի շահագործումը: Առեւտուրը և արհեստագործությունը, քաղաքները /Արտաշատ, Տիգրանակերտ, Արշաճոշա/: Քաղաքների բնութքը և նրանց միջապայի՞ն առեւտրական նշանակությունը: Արեւելքի և արեւմուտքի արանպիտային առեւտրական ճանապարհը Հայաստանի վրայով:

Հայաստանից արտահանվող և Հայաստան ներմուծվող ապրանքները:

Հելենիստական կուլտուրայի ապրեցությունը հայերի վրա: Արտավազը Բ. վորպես դրամատուրգ:

Բ/ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

166-429/

Հայաստանի քաղաքական դրությունը 1-ին դարի 1-ին կեսին: Հայաստանը վորպես պատերազմների Թատրաբեմ Հռոմի և Պարսկաստանի միջև: Հայաստանի տնտեսական և ապստարատեղիական դիրքի նշանակությունը հարևան յերկրների համար: Հարեվան պետությունների ջանքերը Հայաստանը գրավելու իրենց կողմը: Հայաստանի մշտական մասնակցությունն այդ պետությունների կռիվներին յերկրի պարբերական ավերումը:

Հայաստանը Հռոմի ապրեցության ներքո. Պարթևների միջամտությունները Հայաստանի ներքին գործերին: Հռոմի և Պարսկաստանի կռիվները Հայաստանի և մերձավոր արեւելքի շուրջը /1-63/ և

հիսունամյա խառն շրջանը: Պարսկաստանի ուժեղացումը
Վաղարշ Ա-ի ժամանակ և նրա միջամտությունը Հայաս-
տանի գործերին: Տրդատ պորապարե Հայաստանում և
հայերի ապստամբությունը հռոմեացիների դեմ, այդ
ապստամբությանն ոգտագործումը Տրդատի կողմից:

Կորբուլունի և Պետուսի արշավանքները /58-63/:

Կորբուլունի արշավանքը /59-60/ և Արտաշատի
ապերումը: Տրդատ պորապարի վերագործը Հայաստան
և հայերի նոր ապստամբությունը: Հռոմի և Տիգրան
Զ-ի դեմ /60-61/: Պետուսի արշավանքը /61-62/ և պար-
տությունը: Կորբուլունի նոր արշավանքը և յերեք
դաշնագրությունները /61, 62 և 63 թ.թ. /: 63 թվի Ռան-
դելյի դաշնագրությունը: Հայաստանի ապստամբումը
Հռոմի և Պարսկաստանի գերիշխանություններից:

Արշակունի հարստության հիմնումը Հայաստանում
/66/ և Հայաստանի քաղաքական իշխանության վերա-
կանգնումը: Տրդատի մեկնումը Հռոմ և վերադարձը
Հայաստան /65-66/:

Տրդատ Ա-ի /63-100/ և արշակունիների ջանքե-
րը Հայաստանի պետականության ամրացման համար:

Արտաշատ մայրաքաղաքի վերաշինումը: Տնտեսա-
կան կյանքի վարգացումը. քաղաքները, արհեստները
և առևտուրը առաջին դարի 2-րդ կեսին: Հյուսիսա-
յին պեղերի /Մյանենքի/ արդավանքը դեպի Հայաս-
տան /72/: Հռոմի նվաճողական քաղաքականու-
թյունը Արեւելքում և Հայաստանը պրովինցիա դար-

ձնելու ձգտումները յերկրորդ դարում և յերրորդ
դարի առաջին քառորդին /114-117, 161-164, 211-217/:

Հայաստանի դիմադրությունը Հռոմին և վերջինի
անհաջողությունը: Կարակուլայի արշավանքներն Արեւ-
ելքում, Հայաստանը նվաճելու նրա փորձերը և Հա-
յաստանի դիմադրությունը, հռոմեական կայսրության
անհաջողությունը, հռոմեական զորքերի դուրս վանումը
Հայաստանից, ապստամբություն հռոմեական բանակում
և Կարակուլայի սպանությունը: Տրդատ Բ. /217-222/ և
Արշակունիների թագավորության վերականգնումը

Պարսկաստանում Պարթևական դինաստիայի աճումն
ու Սասանյանների տիրապետության հաստատումը /226/:

Սասանյան Պարսկաստանի քաղաքական, վարչա-
կան և կուլտուրական առանձնահատկությունները,
պետության միապետական բնույթը: Պարսկական նոր
դինաստիայի ներքին և արտաքին քաղաքականությու-
նը: Սասանյանների նվաճողական քաղաքականությունը
Հայաստանի հանդեպ: Հայաստանի դիրքը Սասանյան
Պարսկաստանի նկատմամբ: Արտաշիրի /226-342/ և
Շապուհի /242-272/ արշավանքները դեպի Հայաստան,
վերջինիս դիմադրությունը: Հայաստանի գրավումը Սա-
սանյանների կողմից /251/: Հայաստանը Սասանյան
իշխանության ներքո /251-297/:

Պարսկա-հռոմեական պետությունների կռիվները
3-րդ դարում: Հայաստանի դիրքն այդ կռիվնե-
րի ժամանակ: Հռոմեական կայսրության վիճակը

3-րդ դարում և 4-րդ դարի սկզբում. ասորիների արա-
տաճրութիւնը: Պարսկա-հռոմեական պատերազմները
3-րդ դարի վերջում /387-397/: Հայաստանի ապստամ-
բութիւնը Սասանյան իրանի դեմ: Դիոկղետիանոս կայսրի
հաշտութիւնը /297թ/ Պարսկաստանի հետ: Երգաստ Գ.
/297-330/ և հայ ներշնչութիւն հարստութեան վերահաս-
տատումը Հայաստանում: Բրիտանոնեանի մուտքը
Հայաստան:

Գ/ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԲԱՆԱՆ ՅՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳՈՐԴՈՐԴ ԴԱՐՈՒՄ

Սասանյան Պարսկաստանի վարած քաղաքականութիւնը
Հայաստանի նկատմամբ: Խոսրով Բ. /330-339/ և նրա
կատարած նեոնարկոմենները: Շապուհի արշաւանքները
քրիստոնէական պրագմատիկաներն ու Հայաստանը:

Հայաստանի դիմագրութիւնը: Յերկրի կենտրոնախույզ
ուժերի ուժեղացումը: Այդ ուժերի ոգտագործումն արտա-
քին պետութիւնների կողմից: Գյուլագարութեան դժգոս-
ութիւնները հոգևոր ֆեոդալների դեմ. ներխուժելու
սպանութիւններ:

Ներշնչութիւն պետութեան ներքին հակասութիւնները
կենտրոնաւոր և ֆեոդալաւոր ուժերի պայքարը. պայ-
քարի սպիտակ-քաղաքական հիմքերը: Յեկեղեցի վորպես
կենտրոնախույզ ուժերի կապակերպիչ: Տիրան /339-350/
Ներշնչի /350-368/ և Պապի /368-374/ վարած քաղաքա-

կանութիւնը կենտրոնացում պետութեան տեղեւոր ծանց-
ներես կաթողիկոսը /352-372/: Ներշնչաւոր խորհր-
յեկեղեցական կանոնների մշակումը: Յեկեղեցու ազդեցու-
թեան աստիճանական ուժեղացումը: Ներշնչի Բ. և նրա
վարած ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը: Պապ-
կարգային պայքարի սրումը Ներշնչի Բ-ի ժամանակ ներքին
կապան քաղաքի հիմնումը հիմնական պատճառները: Պապ-
կապանում ապստամբող բնակիչների և նախարարների մի-
ջև յեղած կռիվը վորպես դասակարգային պայքարի ար-
տահայտութիւն:

Պարսկա-հռոմեական պատերազմները /358-363/ Հյուս-
սիսային Միջագետքի և Հայաստանի շուրջը: Ներշնչութիւն
պետութեան դիրքն այդ պատերազմների ժամանակ: 363թ.
կնքած դաշնագրութիւնը. դաշնագրութեան բացասական
նշանակութիւնը Հայաստանի համար:

Շապուհ Բ-ի 310-379 արշաւանքները դեպի Հայաս-
տան, վերջինիս համառ դիմադրութիւնը: Հայաստանի
պարտութիւնը և յերկրի ալեւումը պարսիկների կողմից:

Պապի և նրա հաղթական կռիվները: Յերկրի ապա-
բնակութեան լայն ուժանդակութիւնը Պապին ընդդէմ
Սասանյանների: Պապի վարած ներքին և արտաքին քա-
ղաքականութիւնը: Պապի ռեֆորմները յեկեղեցու նկատ-
մամբ: Պապի սպանութիւնը: Ներքին հակասութիւնների
սրումը: Վարապետ /374-377/ և նրա պայքարը Սաս-
կոնյանների ու կաթողիկոսութեան դեմ: Ներքին ու-
ժերի նոր դասավորումը 380-ական թվականներին:

Արշակունի պետության թուլացումը: 387 թ. Տիգրան
 զաշնագրությունը և Հայաստանի առաջին բաժանումը
 Պարսկաստանի և Հռոմ միջև:

Հռոմեական կայսրության քաղաքական ու բաժանումը
 յերկու մասի 4-րդ դարի վերջում: Բյուզանդական կայ-
 սրության հիմնումը: Մյուս կայսրության քաղաքական,
 տնտեսական ու կուլտուրական առանձնահատկությունները:
 Կոլոնատի և պատրոնատի զարգացումը:

Հայաստանի քաղաքական կայսրությունը 387 թ. բաժա-
 նումից հետո, Արշակունի թագավորության վերացումը
 արեվմտյան Հայաստանում: Արեվմտյան Հայաստանը Բյու-
 ղանդական կայսրության մի նահանգ:

Արեվելյան Հայաստանի քաղաքական և տնտեսական
 դրությունը 4-րդ դարի վերջին և 5-րդ դարի առաջին քա-
 ողքին, առեվտրի ու քաղաքների աճումը: Մյուս աճում-
 անք վորպես հետևանք Շապուհի կատարած ագրեսի-
 աների: Վաճառագրությունը /391-415/ և Սասանյան Պարսկաս-
 տանի վարած մեղմ քաղաքականության պատճառները:

Հայերեն գրերի ստեղծումը /404-412/:

Դասակարգային պայքարի սրումը 5-րդ դարի առաջին
 քառորդում: Բոքբորիստների շարժումը: Մյուս շարժման
 սուրիալ տնտեսական նախադրյունները: Բոքբորիստների ա-
 ռազդարան խնդիրները: Շարժման ընթացքը և Բյուզան-
 դիոնի դերը շարժման ձեռնման գործում: Արշակունի թա-
 գավորության դրությունը 5-րդ դարի 20-ական թվական-
 ներին: Սասանյանների դիրքը: Արշակունի թագավորու-

թյան վերացումը Հայաստանում /429/ և վերացման պատճառները:

7/ ՓԵՌՏԵԼԻԶՄԻ ԶԵՎԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԼԵՅՆԱՍՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ֆեոդալական հասարակարգի վերջնական հաստատումը
 Հայաստանում 3-4 դարերում: Հողի իբրև ֆեոդալական սեփա-
 կանության: Հողի պայմանական սեփականատիրությունը 4-րդ
 դարում: «Ի սպասի ճառագրություն» , «Խառանգ /Ֆեոդ/»

«Յրկիրք հայրենական» , Յրկիրք պարզեցական» և

«Յրկիրք քաղաքին» իբրև հողի ֆեոդալական սեփա-
 կանության առաջացման յեղանակներ: Հողի պետական սեփա-
 կանության լիներություն հարցը: Ֆեոդալ հիմնական դասակարգերը՝
 ֆեոդալ - նախարարները և ճորտ գյուղացիները: Հայաստանի
 ֆեոդալական - նախարարական կապերային ընդհանուր
 բնույթն ու առանձնահատկությունները: Նախարարների պար-

ստավորություններն Արշակունի թագավորների հանդեպ: Նախա-
 րարների իրավունքների ժառանգական բնույթը: Հայ նախա-
 րարների և Արշակունիների փոխհարաբերություններն իբրև
 պատվի և սուլերների փոխհարաբերություն: Ռաժիկների
 /շինականներ ու քաղաքի բնակչություն/ պարտավորություն-
 ները - «Ի հարկի ճառագրություն»: Գյուղացիության շահա-
 գործման յեղանակը և շահը: Արդյունավետագույնը ունենալ
 իբրև շահագործման հիմնական ձև: Ջրի պարտադիր աշ-
 խատանք: Գյուղացիության իրավա-քաղաքական վիճակը:

Ասորուկներ: Առեվտուրն ու արհեստները, քաղաքները
 /Արտաշատ, Վաղարշապատ, Յերվանդաշատ, Վաղարշապատ,

Ջարեշատ / Արշակունիների ժամանակաշրջանում: Բազմա-
ները բնույթը: Արտաշատ ու Վաղարշապատ քաղաքների
դերը միջազգային առևտրի մեջ: Միջազգային առևտրի
նշանակությունը քաղաքների զարգացման համար, ներքին
առևտրի վիճակը: Արհեստներն ու նրանց տեսակները,
արհեստավորների իրավա- քաղաքական դրությունը:

Ֆեոդալական հասարակարգի հիմքը՝ խոշոր հողատի-
րություն և մանր արտադրություն: Ցեղերի տնտեսության
նախուրալ բնույթը:

Ե/ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ

Կուլտուրա. — Հայաստանի նախաքրիստոնեական շրջա-
նի կուլտուրան: Գողթան յերգիչներն ու յերգերը. գալանա-
կան խմբերը. պարարկեստը, կիթառի, տավիղի, սրնգի
գործածությունը: Թատրոնն ու յերաժշտությունը: Ճարտար-
ապետական արվեստը. Կառնիի հեթանոսական տաճարը:

Բանավոր գրականություն. ժող. վեպը: Գրերի գործա-
ծության հարցը Արտաշեսյան ու Արշակունի թագավորու-
թյունների ժամանակ:

Կրոն. — Ա. Հեթանոսական կրոն. — Հայկական պան-
թեոնը. Աստվածություններն ու նրանց պաշտամունքը:

Հեթանոսական կուլտուրայի հետ հունական աստվածու-
թյունների պաշտամունքի տարածումը Հայաստանում:

Էթնական կրոնական հայացքների — զրադաշտականու-
թյան ազդեցությունը հայկական հեթանոսական կրոնի վրա.

Արամզատ, Անահիդ, Միհր և այլ աստվածներ:

Մեհյաններն ու տաճարները, քրմերի դասը. մեհյա-
նական հարստությունները:

Բ. Քրիստոնեությունը. — Գրիստոնեության ծագումն
ու զարգացումը. նրա զարգացման եվոլյուցիան. քրիստոնե-
ության պետական կրոն դառնալը. Կայսրության մեջ 313 թ.
Միլանի հրովարտակից հետո:

Քրիստոնյա քարոզիչների մուտքը Հայաստան 2-3-րդ
դարերում: Գրիգոր լուսավորիչի և Յրգատ թագավորի վե-
պի պատմությունը Հայաստանում քրիստոնեության տա-
րածման պատմության մեջ:

Քրիստոնեությունը պետական կրոն հայտարարվելը
Հայաստանում 4-րդ դարի առաջին քառորդին և նրա պրոգ-
րեսիվ նշանակությունը: Հայաստանում քրիստոնեության
պետական կրոն հայտարարելու սոցիալական և քաղաքական
շարժառիթները: Քրիստոնեությունը Հայաստանում հաղթանա-
կեց վորպես ֆեոդալական իդեոլոգիա:

Քրիստոնեական կրոնի պայքարը հեթանոսական կրո-
նի դեմ: Տարոնի պատերազմը — վեպ: Հեթանոսական կրոնի
վորոշ տարրերի մուտքը քրիստոնեության մեջ: Վանքերի
հիմնումը և քրիստոնեության տարածումը: Ցեկեղեցին
մեհյանական հարստության ժառանգ: Ցեկեղեցին վորպես
ֆեոդալ — կալվածատեր: Բարձրական պապության տնե-
դենչիոյ մոտեցումը քրիստոնեության ընդունման խոնդ-
րում և նրա քննադատությունը:

Հայերեն գրերի ստեղծումը և ստեղծման նախադր-

յաները, Մեծոր Մաշթոցը: Հայկական պրորր ստեղծման
խոշոր նշանակությունը հայկական կուլտուրայի պայ-
գայման համար: Հայկական գրականության ստեղծումը:
Վանքերն ու յեկեղեցիները: Վորպես վաղ միջնադար-
ի գրի ու գրականության զարգացման և պահպանման
կենտրոններ:

**5. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՅԵՎ
ԸՅՈՒՋԱՆԳԻԱՅԻ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՆԵՐՔՈՒՄ 15-7 Դ.Դ. /**

ա, ՄԱՐԶՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ /429-640/

Հայաստանի ապստամբությունները Պարսկաստանի դեմ
5-6-րդ դարերում

Հայաստանը վերստի մարկպանություն: Պարսիկ մարկ-
պանները Հայաստանում: Նրանց պարտականությունները:

Հայաստանի ներքին ինքնավար գրությունը մինչև
Հազկերտ Բ. /439-457/. Սասանյան Պարսկաստանի վա-
րան քաղաքականությունը հպատակ լինելի չկատմամբ
Հազկերտ Բ-ի ժամանակ: Խոշոր հողային սեփականու-
թյան աճումը և զարգացումը: Խոշոր հողատերերի
/նախարարական տների ու վանքերի/ գերիշխանությունը:

Ճորտային հարաբերությունների խորացումը զարգա-
ցումը: Շահագործման ուժեղացումը: Քառասորոցային
պայքարի նոր վերելք Մծղենականների շարժումը և Բե-
ական թվականներին: Սյոդ շարժումը վերստի բոլորովին

ոնների խարժման 2-րդ ետապը: Աշտիշատի ժողովը /447/
Մծղենական շարժման ձևումը:

Կենդանացը Հայաստանում և նրա կատարած աշ-
խարհագիրը: Արքունի հարկերի ծանրացումը: Նախարար-
ների և հոգևորականների իրավունքների սահմանափա-
կումը: Նախարարական պաշտոնների անցումը պարսիկ-
ների ձեռքը: Դժգոհությունները Հայաստանում, Վրաստա-
նում և Աղվանքում ընդդեմ Պարսկական պետության:

Սյոդ լեկերների միացյալ դիմադրությունը Սասան-
յան Պարսկաստանի պահանջներին: 449 թվ. կոնս-
տանդուպոլսյան առաջարկը վորպես առիթ 451 թվ. ապստամ-
բության Հախապատրաստումը: Վասակն ու Վարդանը.
պայքարը ապստամբության շուրջը: 451 թվ. ապստամ-
բությունը: Ապստամբության հետևանքները: Բյուզան-
դիոնի դիրքը ապստամբության նկատմամբ: Բուրժու-
ական պատմության ապստամբությունը տված գնահա-
տության քննադատությունը:

Սասանյան արքունիքի վարած խիստ քաղաքակա-
նության ժամանակավոր մեղմացումը. ապստամբություններ
հետո: Պերոպը /457-484/ և նրա վարած նույն քաղա-
քականությունը: Հարկերի ծանրացումը, դժգոհություն-
ների խմորումը Հայաստանում և Վրաստանում:

481-484 թ.թ. Վրաց-Հայկական ապստամբությունը.
Հայ-վրաց-աղվանական միացյալ պայքարը Բյուզանդի-
481-484 թվականների ապստամբության վախճանը և
Սասանյան Պարսկաստանի վարած քաղաքականության

փոքրությունը : 481 - 484 թ.թ. ապստամբությունը : փորպես
հայերի , վրացիների և աղվանական ժողովրդների պայ-
քարն իրենց անփախուսյունը վերահաստատելու համար :

484 թ. նվաճարների դաշնագրությունը և նրա նշանակու-
թյունը հայկական Ֆեոդալիզմի հետագա զարգացման համար :

Սասանյան Պարսկաստանը 5-րդ դարի վերջում և
6-րդ դարում : Սասանյան դինաստիայի ճգնաժամը 4ա-
վար կեսի խաճաճակ / 488 - 531 / : Մազդակյան շարժու-
մը և Սասանյան միապետությունը : Մազդակյան շարժ-
ման պատճառները : Պարսկա - բյուզանդական կռիվների
առաջին շրջանը և 532 թ. դաշնագրությունը :

Արեվմտյան Հայաստանը Յուստինյանոս կայսրի
ժամանակ / 527 - 565 / Յուստինյանոսի քեֆորմները և
նրանց հետեվանքները : Ապստամբությունները Արեվ-
մտյան Հայաստանում : Բյուզանդական մասի Հայաստա-
նը փորպես պրովինցիա :

Մարզպանական Հայաստանը 6-րդ դարում : Պար-
սիկ մարզպանները Հայաստանում : Պարսկաստանի նոր
փորձերը Հայաստանը տնտեսապես և կուլտուրապես առ-
ջատելու արեվմտյան ազդեցությունից : Դպիր յեկեղեցա-
կան ժողովրդ : Հազթեգունական դավանանքի մերժումը :

Պարսկա - բյուզանդական պատերազմների 2-րդ շր-
ջանը և 562 թ. դաշնագրությունը : Կազարի մարտն
հողաշարժության ապարտումը Խոսրով Ա-ի / 532 - 579 /
ժամանակ : Արքունի հարկերի շատացումը Հայաստանում :

Դրամական հարկերի մուծումը Պարսկաստանում և

այդ հարկերի մուծման փորձերը Հայաստանում : 572թ.
գաղամբությունը Հայաստանում Սասանյան Պարսկա-
ստանի տիրապետության դեմ : ապստամբության մաս-
նաշահան բնույթը : 572 թ. ապստամբությունը փորպես
փորձ Հայաստանը Սասանյան Պարսկաստանից ազատելու
համար : Ապստամբության պարտությունը և պարտու-
թյան պատճառները :

Պարսկա - բյուզանդական պատերազմների 3-րդ
և 4-րդ շրջանները : 591 - 628 թ.թ. դաշնագրությու-
նները և Հայաստանի յերկրորդ բաժանումը Բյուզան-
դիոնի և Պարսկաստանի միջև : Պարսկա - բյուզանդական
այդ կռիվների քաջասիրտ ազդեցությունը Մերձագոր
Արեվելքի տնտեսական կյանքի վրա :

Հայաստանի տնտեսական կյանքը մարզպանության
շրջանում , առեվտուրը , արհեստագործությունը : Դպիր
փորպես մարզպանական Հայաստանի վարչական ու տն-
տեսական կենտրոն :

Միջազգային առեվտուրը և նրա կր-
յանակությունը Դպիրի և Հայաստանի մյուս քաղաքնե-
րի զարգացման համար : Քաղաքների զարգացման դան
դադությունը : Ներքին առեվտրի թուլությունը : Արհեստնե-
րի տեսակները և նրանց զարգացման թույլ առտիճանը

Յերկրագործության մշակույթի զարգացման մակար-
դակը , ցածր տեխնիկա , յնադաշտային սիտակներ : Նրա-
կան դասի դրությունը մարզպանական Հայաստանում ,
ճորտացման պրոպեգանդա և ռեժիմը : Աղյուստապարական
մասունների տնտեսական դրության վատթարացումը և

շահագործման խորացումը: Տեղական ֆեոդալների և արքունի հարկերը՝ հաս, սակ, բաժ, կոռ, պտղի և բեգար:

Արդյունապահար ռենտան իբրև շահագործման յերանուկի տիրապետող ձեզր: Բնատնտեսություն:

բ/ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ 5-7-րդ դարերում

Հայկական գրականության առաջացումն ու զարգացումը ճատենագրություն / Ագաթանգեղոս, Փավստոս, Բյուզանդ, Կորյուն, Փարպեցի, Յեղիշե, Խորենացի, Սեբեոս, Անանիա Շիրակացի /: Կրոնական գրականություն. — Թարգմանչական / Աստվածաշունչ, Վանկեբեռան և այլն / և ինքնուրույն՝ վարքաբանական, ճառեր և այլն: Կրոնա-միջոցառական գրականություն / Յեղիշե, Դավիթ Անհաղթ, Շարականներ /: Ֆեոդալական իդեոլոգիայի գերիշխումը գրականության մեջ: Հունարեն դպրոցը և նրա դերը հայկական լեզվի հարստացման գործում: Գրաբար լեզուն:

Մարդպանական շրջանի պատմագրության նշանակությունը Հայաստանի և Մերձավոր Արևելքի ժողովրդների պատմության ուսումնասիրության համար: Կրոնական գրականության բազմազան ազդեցությունը աշխարհիկ գրականության զարգացման վրա:

Ճարտարապետություն և նրա զարգացումը: Հորիզոններ ու ձվարթնոց յեկեղեցիները: Քաղաքապական շենքերը: Ճարտարապետական արվեստի փոխազդեցությունը հարեվան յերկրների հետ:

Արվեստը. — Հեթանոսական շրջանի գուսանական յավերքի և գողթան յերգերը: Թատրոնական արվեստի վերացումը:

Քանդակագործությունը և նրա հանդես գալը ճարտարապետության հետ միասին: Նկարչական արվեստը: Ժողովրդի պարարվեստն ու ստեղծագործությունը:

6. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽԱԼԻՑԱԹԻ ՓԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ /640-885/

ա/ ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽԱԼԻՑԱԹԻ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ 7-րդ դարում

Արհեստների ու առեվտրի զարգացումը Արաբիայում նախքան Խալաֆի առաջացումը. քարավանային ճանապարհները:

Արաբական վաճառականությունը: Խալաֆ և նրա ծագումը:

Արաբական թափառալիցիկ ցեղերի կոնսոլիդացիան:

Արաբական խալիֆայի կազմակերպումը: Հողատիրության սխառներ: Արաբական խալիֆայի նվաճումները Մերձավոր Արևելքում /632-641/ և հետագա նվաճումները Արևել-ժուտքում: Արաբական աշխարհակալության ծաղկումը:

Արաբական աշխարհակալության պետական, պինգրական, վարչական ու տնտեսական կազմակերպվածության առանձնահատկությունները: Մահմեդականության տարածման տնտեսական հիմքերը: Արաբական կուլտուրան և նրա ազդեցությունը հայկական կուլտուրայի վրա հետագա շրջանում:

Հայաստանի նվաճումը. — Արաբների առաջին արշավանքները դեպի Հայաստան /640, 642-43 և 650/ արշավանք-

քի՛ն իշխողների կողմից: Ծանր հարկերը և բնակչության աղքատացումը:

Արքայան գրեհատրայի ներքին և արտաքին քաղաքականությունը առաջին խալիֆաների /ն- Սաֆիա՝ 750-754, ն- Մանսուր՝ 754-775, ն- Մահմադ՝ 775-786 և Հարուն- ն- Ռաշիդ՝ 786-809/ ժամանակ հայաստանի ապստամբության, ճնշումը և արաբական կայսրությունը Հայաստանում:

Խալիֆաների խիստ քաղաքականությունը Հայաստանում Յեզիդ, Հասան և Բեքիր վաստակների ժամանակ: Ընդհանուր և մասնաշաղկապ խոր գեղեցությունները Հայաստանում ընդգեմ Խալիֆաներ: 772-775 թ.թ. ապստամբությունը Հայաստանում: Արաբական պարբերի գուրս բշումը յերկրից. ապստամբության համաժողովրդական բռնություն: Այդ ապստամբությունը վորպես հայ ժողովրդի մղած պայքարը Խալիֆաների դեմ իր քաղաքական աղատագրությունը ձեռք բերելու համար: Ապստամբության պարտությունը և Հայաստանի ազնորությունը արաբական պարբերի կողմից:

Արաբական խալիֆաների հարկային քաղաքականությունը, հարկերի գանձման ձեւ. գրամական և հոգային հարկեր. խալիֆաների վարած քաղաքականությունը Հայաստանի ապստամբության ուժի թուլացման գործում: Խալիֆաներ և հազրատունի մարտերությունը:

Արաբական խալիֆաների քաղաքական պրոպեգանդայի ընթացքում: Առանձին ֆեոդալների ուժեղացումը Խալիֆաների սահմաններում: Ապստամբությունները Խա-

լիֆաների դեմ /Պարսկաստանում/. դասակարգային պայքարի սրումը Միջագետքում: Խալիֆաների փորձերը վերականգնելու իր նախկին հզորությունը և Ապստամբությունների ճնշումը և Արաբների պատժիչ արշավանքներն Ասորպատականում, Հայաստանում և Փոքր Ասիայում: Հայկային խիստ քաղաքականության կիրառումը հպարտակերներում: Ապստամբությունները և գերազարությունը Հայաստանում: 850-852 թ.թ. ապստամբությունը Սասունում, Մղում, Վասպուրականում և Հայաստանի այլ գավառներում: Ապստամբության ժողովրդական բնույթը: Խույզ վորպես ապստամբության կենտրոն: Այս ապստամբությունը վորպես հիմք «Սասնա ծռերը» վեպի: Յերկրի ապստամբությունը և բնակչության գերազարումը: Աղոտ հազրատունի Հայաստանի կառավարիչ:

7. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԱՏԱԳՐՈՒՄԸ ԽԱԼԻՓԱՆԻ ՏՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ՅԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆՔՆՈՒՄԸ

ա/ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ՀԱՐԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ /885-1045/

Աղոտ հազրատունի Հայաստանի կառավարիչ /855/ և

« իշխանայ իշխան » /859-885/:

Խալիֆաների համեմատաբար ժեղք քաղաքականությունը հայաստանում 9-րդ դարի կեսերին: Հայաստանին քաղաքական ինքնուրույնություն տալու խնդիրը: Այդ ձեզով Խալիֆաները ձգտում էր Հայաստանը բարձեղ վորպես պատնեշ

ընդդեմ Բյուզանդիայի: Հայաստանի տնտեսական կյանքի
աստիճանական աշխուժացումը 9-րդ դարի կեսերից սկը-
սած: Առեկտրական ճանապարհների աշխուժացումը:

Բաղդադից դուրս յեկած Հյուսիսային գծի անցումն Հա-
յաստանի վրայով և նրա ապագայությունը Հայաստանի
քաղաքների զարգացման վրա: Կայապորների, ամրոցների
և գյուղաքաղաքների քաղաքայնացման պրոցեսը: Քաղաք-
ների զարգացումը և զարգացման ապագաները: Արտադրու-
ական ուժերի աստիճանական զարգացումը:

Արաբական խալիֆայի ներքին քայքայումը, Բյու-
զանդական հաղթական արշավանքները և խալիֆայի
թուլացումը: Աշոտ «իշխանաց իշխանի» տիրապետու-
թյան ամրապնդումը Հայաստանում ստեղծված քաղաքա-
կան նպաստավոր պայմանների շնորհիվ և Հայաստանի
նպաստը քաղաքական անկախություն ձեռք բերելու համար:

Բագրատունի թագավորության հիմնումն Աշոտ Ա-ի
/885թ./ ժամանակ: Նրա վարած ներքին յեղ արտաքին
քաղաքականությունը: Ֆեոդալական ուժերի համախմբու-
մը և բարեկամական հարաբերությունների հաստա-
տումը հարեվան յերկրների /Վրաստանի, Աղվանքի/ հետ:

Արհեստների անցատումը գյուղատնտեսությունից,
քաղաքների առաջացումն ու զարգացումը, քաղաքները
խորպես առեկտրի և արհեստների կենտրոնները: Աշխա-
տանքի բաժանումը քաղաքի և գյուղի միջև: Քաղաքա-
յին շուկայի առաջացումը և փոխանակության զարգացումը:

Միջազգային առեկտրական ճանապարհների աշխուժա-

ցումը Հայաստանում: Առեկտրական ճանապարհների թաղա-
մը դեպի Բյուզանդիա:

Սմբատ Ա-ի /889-914/ և Արաբաձառի Աֆշին ու
Յուսուֆ փոխարքաների պայքարը: Բագրատունի թագավոր-
ության ճգնաժամների Հայաստանն անբաղձությամբ իրեն յե-
թարկելու համար: Արձրուի և Սյունի նախարարություն-
ների դիմադրությունները: Այդ հակամարտության ողոր-
գործումը Յուսուֆի կողմից: Արձրուի թագավորության
հաստատումը Վասպուրականում /908/, Յուսուֆի արշա-
վանքները դեպի Հայաստան և յերկրի ապերումը:

Բ/ ԳՅՈՒՂԱՅԻԱԿԱՆ ԵԱՐՁՈՒՄՆԵՐ
ԹՈՆԴՐԱԿԱՆ ԵԱՐՁՄԱՆ 1-ին ԵՏԱԿ

Գյուղացիության նյութական ծանր վիճակը 10-րդ դարի
սկզբներին: Այդ ծանր դրությունը վերջին հետևանք
ծանր հարկերի և արտաքին ու ներքին կոխվածքի: Արտա-
քանցանքներն ու թոփախվածքների սկզբնավորումը:

Եարժման ձախառնումը 10-րդ դարի առաջին յերկու տար-
նամյակներում: Գյուղացիական ապստամբությունը Արաբա-
յան դաշտում և Սյունիքում: Ապստամբության շարժի-
կաները, ապստամբության պարտությունը և պարտության
պատճառները:

Գ/ՂԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՁՈՒՄԸ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ԳՅՈՒՆՆԵՐԻ
/10-րդ դարում/

Յուսուֆի նոր արշավանքները և Աշոտ 2-րդի համար:

գրադրութիւնները. - նրա ճգտումները ստեղծելու կենսա-
րոնապաճ ուժեղ պետութիւն ընդդէմ Երաբխայի: Պարսկա-
-արաբական բանակի վերջնական պարտութիւնը և Հայաս-
տանի հիմնական մասերի ազատագրումն արաբական
ամրաշրջութիւնից: Բագրատունիների քաղաքական ճգտում-
ների շիրականանալը և նրանց ամփոփելն Արարատյան
և Գուգարաց նահանգներում:

Արքայի /928-951/ մղած պատերազմ արիւնքնե-
րի դեմ: Աշոտ Գ. /951-977/ և Անին Բագրատունի-
ների մայրաքաղաք: Կարսի Թագապորութեան առաջացումը
/968/: Համեմատաբար խաղաղ ժամանակաշրջան և տնտե-
սական կյանքի վերելք: Շինարարական աշխատանքների
ծափալուծը, ճարտարապետական կառուցումները: Այսինքն Թա-
գապորութեան հիմնումը /970/- Կապան մայրաքաղաքը:

Սմբատ Բ. /977-990/ և և կառուցումները Անի քա-
ղաքում: Կռիվները Կարսի Թագապորութեան հետ: Բյու-
զանդիայի առաջախաղացումը Անդրկովկաս: Հայաստա-
նի և Վրաստանի միացյալ դիմագրութիւնը Բյուզանդիո-
նի դեմ: Կյուրիկյան Թագապորութեան կազմակերպումը /988/:

Գագիկ Ա. /990-1020/ և Անիի Շիրակյան Բագրատու-
նի Թագապորութեան ամրապնդման ջանքերը:

Հայաստանի տնտեսական կյանքի վերելքը 10-11-րդ
դարերում: Գյուղատնտեսութեան զարգացումը, ջրանպաստի-
նաւորութիւնը: Արհեստների զարգացումը, ներքին առեւտրի
ծափալուծը: Հին քաղաքների արագ զարգացումը և նորերը
առաջացումը /Անի, Կարս, Դվին, Արծն, Կարին, Խլաթ,

Մանազկերտ, Արծեշ, Բերկրի, Կան, Կասաւ և այլն /:

Այս քաղաքների մեջ Անին, Դվին, Կարսը, Խլաթը և
Մանազկերտը, վորպես վաճառաւաճ քաղաքներ: Անի քաղա-
քի նոր կառուցումները Գագիկի ժամանակ: Վաշխատու-
կան կապիտալի զարգացումը և հարստութեան կուտակումը
քաղաքներում: Անի քաղաքի նկարագրութիւնը, վորպես
միջնադարյան քաղաքի: Քաղաքային բնակչութիւնը, նրա
դասակարգային կազմը, քաղաքային դասի առաջացումը,
քաղաքների վարչաձեւը: Քաղաքի և գյուղի միջև ստեղծ-
ված ներհակութեան ուժեղացումը: Քաղաքների պայքարը
ֆեոդալների դեմ:

Հայաստանի վրայով անցնող առեւտրական ճանա-
պարհները 9-11-րդ դարերում: Երանդիտային առեւտր-
ը: Հայաստանից արտահանվող և Հայաստան ներմուծ-
վող ապրանքները:

Դասակարգային փոխհարաբերութիւնները 10-11-րդ
դարերում: - խոշոր հողատիրութեան տիրապետումը.
Մանր հողատերերի աստիճանական հողազրկումը:
Գյուղացիութեան իրավա- քաղաքական դրութիւնը.
Նրա անձնական կախվածութեան խտացումը. շահա-
գործման ուժեղացումը: Թոնդրակեցիների շարժման 2-րդ
ետապը /900-1010/, շարժման կենտրոնները Ճա-
վալումը և նրա մասնաւորական բնույթը: Թոնդրակեցի-
ների առաջադրած խնդիրները: Թոնդրակեցիների շարժումը
վորպես գյուղացիութեան և քաղաքային դասի պայքարը
ընդդէմ ֆեոդալների: Շարժման ժամանակավոր պարտութիւններ:

դ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Բյուզանդական կայսրության նվաճումների ծախ-
յունը 11-րդ դարի առաջին քառորդում: Բյուզանդիոնի
վարած քաղաքականությունն Արեւելքում և սահմանա-
կից մանր իշխանությունները նվաճելու ճգնումը: Գաղթն
ու տեղեկանումները վորպես միջոց այդ նպատակի իրագործ-
ման համար: Վասիլ Բ. / 977-1025 / և նրա արշավանքները,
Տայքի միացումը Կայսրությանը / 1003 /: Արծրունի Բագրատ-
րության տեղահանումը և նրանց գաղթեցումը դեպի Փոքր
Ասիա: Վասպուրականի միացումը Բյուզանդիային / 1016-1021 /:

Գաղիկ առաջինի մահը և Բագրատունի հարստության
ճգնաժամը: Աղոտ և Հովհաննես Սմբատը / 1020-1041 /
ու ներքին յերկպառակությունները Հայաստանում: Վասիլ
Բ-ի կռիվները Վրաստանի և Աբխազների հետ: Հովհաննես
Սմբատի ողջությունը վերջիններին: Վրաստանի պարտու-
թյունը և Հովհաննես-Սմբատի կտակը: Քաղաքական հո-
սանքների առաջացումն Անիում: Հովհաննես Սմբատի մահը
և Բյուզանդիոնի ճգնումն Անին գրավելու համար: Քաղա-
քական հոսանքների պայքարն այդ խնդրի շուրջը: Գաղիկ
Բ. / 1042-1045 / և քաղաքի անկախությունը պաշտպա-
նող հոսանքի հաղթանակը Բյուզանդիոնի և ներքին ուե-
ակցիոն ուժերի դեմ: Բյուզանդիոնի փորձերն Անին թռնի
կերպով գրավելու համար: Քաղաքի ազդաբնակության հա-
մար պայքարը քաղաքը պաշտպանելու համար: Անիի գը-
րավումը Բյուզանդիոնի կողմից / 1045 թ. /:

Բյուզանդական կայսրության տիրապետությունն Անիում,
Վասպուրականում և Հայաստանի այլ մասերում: Գաղթ և
տեղահանությունները-Հայաստանի ապստամբ ուժի թույա-
ցումը: Բյուզանդական կայսրության հարկային խիստ
քաղաքականությունն Անդրկովկասում: Գեորգիություննե-
րի առաջացումը աշխատավոր մասսաների մեջ: Թոնդրա-
կեցիների շարժման 3-րդ ետապը- նրա աշխուժացումը
1047-1052 թվականներին: Բյուզանդական ապստամբ
ուժի և հայ ֆեոդալների հայաձանքները Թոնդրակեցիե-
րի դեմ և շարժման պարտությունը:

ե. ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ 7-11-րդ դարերում

Գրականությունը.- Պատմագրությունը և պատմագիրնե-
րը / Չեղոնք, Կաղանկերվեցի, Շապուհ- Բագրատունի,
Ուխտանես, Դրասխանակերպի, Թովմա Արծրունի, Ատե-
փանոս Մետոքի և Արխատակես- Լաստիվերտցի /: Կրոնական
սխոլաստիկ դատողությունների ապրեցության ու մեղադրու-
մը պատմագրության մեջ: Հայկական մատենագրության
նշանակությունը Մերձավոր Արեւելքի պատմության
ուսումնասիրության համար: Կրոնական գրականությունը
շարականները, ներբողները, մեկնությունները, վարդապե-
տությունը / Ատեփանոս, Սյունեցի, Հովնան Ոճնեցի /:

Կրոնա- փիլիսոփայական գրականությունը- Գրիգոր
Մագիստրոս: Փեղարվեստական գրականության սկիզբը / Կրի-
գոր Նարեկացի /: Գրականության միտախի բնույթը: Ժողովուրդի

վարչական քառասունութու թիվ Սասնայի Զաքարյան Զեյնալ-
պարպեան:

Արվեստի և Կարապրայնություն ծագումը, Բան-
գահագործությունը, ներդրության և մանրանկարչության
պարզությունը: Գիրքը և գրքի նկարագործումը - պրապերներ:

Միասնիկների ուժեղացումը կուլտուրայի բնագավառում
փոքր և երկար ընդգծե Թանգրակները և քաղաք-
յին կյանքի:

Արարական, Բյուզանդական և հարևան խորհուրդ-
ների կուլտուրայի՝ գրականության, Կարապրայնության
և գիտության ազդեցությունը հայկական կուլտուրայի գոր-
ծառնանքի վրա այդ շրջանում:

Յ. ՍԵԼՁՈՒԿ ԹՈՒՐԷՐԻ ԱՐՇԱԿԱՆՔՆԵՐԸ ՅԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿՈՒՄԸ

Հայաստանի քաղաքական կապությունը սելջուկ-թուրքե-
րի արշավանքների նախորդակին: Սելջուկ-թուրքերը և նրանց
բնական յերկիրը, նրանց պրապերներ, սոցիալական հարա-
բերությունները: Թուրքական ցեղերի կռիվները և նրանց
աստիճանական համախմբումը: Նրանց առաջխաղացումը
դեպի Արեւմուտք՝ Լուսազգոր և Սիրա: Առաջադր և Սիրայի
քաղաքական նպատակներ պայմանները սելջուկ-թուրքե-
րի առաջխաղացման համար:

Սելջուկների արշավանքները և Գազ. Նայի Մարտի-
տեկների իշխանության պարտությունը: Սելջուկների

արշավանքները Խորասանում /1030-1040թ.թ./: Տուղ-
րիկ արշավանքներն Իրանի հյուսիս արեւմտյան և Չա-
քերի՛ն՝ հարավ արեւելյան մասերում, Իրանի նվա-
ճումը Բաղդադի գրավումը Տուղրիկի կողմից: Սել-
ջուկ-թուրքերի սուլթանության կապակերպումը:

Սելջուկ-թուրքերի մուտքը Հայաստան: Իբրա-
հիմ Յանալի և Գթլմուշի առաջին յերկու արշավանք-
ներն /1048-1049/ ու Արծն քաղաքի ավերումը: Բյու-
զանդական կայսրության վիճակը սելջուկների արշավանք-
ների ժամանակ: Բյուզանդիան և հայերը. ճանր հարկե-
րի գանձումը. ընդհանուր դժգոհությունը Հայաստանում
ընդգծե կայսրության:

Տուղրիկ Բեկի արշավանքը դեպի Հայաստան
/1054/ և յերկրի ասպատակումը: Մանազկերտ քաղաքի
դիմադրությունը: Ալփ-Արուշանի /1063-1072/ արշավան-
քը Հայաստանի վրա և Անի քաղաքի ավերումը /1064/
Վրաստանի, Աղվանքի, Սյունիքի, Զորագետի և Կար-
սի թագավորությունների հպատակվելը Ալփ-Արուշանին:
Խոսովություններն Իրանում Ալփ-Արուշանի դեմ և նրա
արշավանքը դեպի Փոքր Ասիա: Մանազկերտ քաղաքի
ավերումը, կռիվները Բյուզանդիոնի դեմ և կայսրու-
թյան պարտությունը /1071/: Հայաստանի ասպատա-
կումն ու ավերումը սելջուկյան բանակների կողմից
և յերկրի ազդաբնակության արտագաղթը դեպի Փոքր
Ասիա և Միջերկրականի ափերը: Հայաստանի տնտեսա-
կան կյանքի ընդհանուր անկումը: Բնակչության ճանր

հարկերը և արքայազնները: Անշուշյան աշխարհագրա-
յության հաստատումն Առաջագործ Ասորայում: Մելիքա-
զր / 1072 - 1092 / և Բագր Կոնյայի վերջնական նվաճումը:

Նվաճված յերկրները վարչական հեղինակությամբ
առանձնահատուկ սիստեմը Սելջուկյան արքայազնության
չըզանում: Սիասեթ - Նախն և հոգաբնիկները: Բագր
հոգաբնիկության փոխարինումն իկաանների գյուղացիու-
թյան իրավա-քաղաքական դրությունը: Մելիքազանի աշ-
խարհը արտաճությունը հայ յեկեղեցուց / հարկերից ազատելով /

Մելիքազանի արքայազնության համեմատական խաղաղ
չըզանը: Հայաստանի առանձնական հայություն վերականգ-
ման փորձերը: Ազգաբնակչության գործը մասը մասը վերա-
դարձը Հայաստան: 1400

Մելիքազանի մահը Սելջուկյան պետության քայքայման
պրոպեդ: Կենտրոնախույս ուժերի - աշխարհացումը: Սելջուկ-
յան պետության անկումը և մահը իշխանությունների ա-
ռապաշտումն Առաջագործ Ասորայում: Հայաստանում առանձնա-
կան կյանքի և հույսաբարձի անկումը սելջուկների արքա-
պետության ժամանակ:

9. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԶԱՐԿԱՐԶԱՆՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Սելջուկյան աշխարհագրաբանության անկումը: Հայաստա-
նի քաղաքական կայությունը Սելջուկյան աշխարհագրա-
յության անկումից հետո: Զորագետի Բագրատունի և
Այուծիքի Կապանի իշխանությունները: Սելջուկ - արաբա-

կան ամիրայությունները Հայաստանում և Անդրկովկասում:

Փանձակի՝ Ատրպատականի Սելջուկյան ամիրայությու-
նը և Այուծիքի Կապանի իշխանությունը: Դվին - Անիի
Շեքադյանների ամիրայությունը: Շահարսեանների ամի-
րայությունը Մանապերտում և Խլաթում: Դաշիզմա-
նները և Կրասուխյան սելջուկյան ամիրայությունները:

Կենտրոնական իշխանության բացակայությունը Հայ-
աստանում:

Վրաստանը 12-րդ դարում և 13-րդ դարի առաջին դա-
սորդում: Հայերի և Կովկասյան ժողովրդների համաբնու-
մը վրաստանի շուրջը ընդգեմ ամիրայությունները: Անի
քաղաքի բնակչության ապստամբությունը Շեքադյան
ների դեմ / 1124 / և Վրաստանի առաջիկայացումը:

Հայերի գաղթն ամիրայությունների շրջանից դեպի
Հայաստանի հյուսիսային կողմերը և Վրաստան: Անի
կրկին Շեքադյանների վերիշխանության ներքո:

Վրաստանի հզորությունը Գեորգի Գ-ի ժամանակ
/ 1158 - 1184 / և Անիի ու Դվինի գրավումը / 1161 - 1162 /:

Հայաստանի փորձերը ապստամբվելու ամիրայությու-
նների գերիշխանությունից: Փահլեվանների դիմադրան
Փանձակում և Ատրպատականում: Համաամիրայական կենտ-
րոնական ճակատի ստեղծումը ընդգեմ Վրաստանի:

Վրաստանի ժամանակավոր պարտությունը / 1163 /:

Շեքադյանները նորից Դվինում և Անիում: Այուծիքի
Կապանի Բագրատունյան նվաճումն Փահլեվանյանների կող-
մից: / 1170 /:

Վրաստանի քաղաքական ուժերի նոր քառապորտուհ 1170-ական թվականներին: Պետրգի Պ. Նոր նվաճումները: Անի քաղաքի վերջնական գրավումը Ներսիսյանների /1173/:

Ի վաճառք Որբելյանն Անիի կառավարիչ: Ապստամբությունները Վրաստանում Պետրգիի դեմ Ի վաճառք Որբելյանի գլխավորությամբ /1177/: Ապստամբության ճնշումը և Որբելյան տոհմի կոտորածն ու կալվածների հանձնումը Ձաքարյաններին: Որբելյան իշխանների մնացորդների փախուստը դեպի Վայոց ձոր և Այունիք /1180/: Ձաքարյանների հպարտությունը:

Ձաքարյանները՝ Ապստամբները և Ուռիում և Շիրակում: Որբելյանները Վայոց ձորում և Այունիքում:

Վրացական պետության ընդարձակումը 12-րդ դարի վերջին և 13-րդ դարի առաջին քառորդում: Թամար թագուհին /1184-1213/ և Վրաստանի հպարտությունը:

Ապստամբները վորպես Վրաստանի Վասալ իշխաններ:

Հյուսիսային Հայաստանի քաղաքական կյանքի վերականգնումը Ապստամբների ժամանակ:

Շահաբեկների ահեղությունը և Յեզդպատոս Եյուբյան ամիրայնության հաստատումը Հայաստանի հարավում 13-րդ դարի սկզբին: Վրաստանի պատերազմները Եյուբյանների հետ /1307-1311/ և հաջողության կնքումը:

Հայաստանի սուլթան-անտեսական դրությունը 12-13-րդ դարերում: Ֆեոդալների և յեկեղեցականների կալվածատիրական նախկին իրավունքների վերականգնումը: Յեկեղեցու կալվածների մեծացումը և քաղաքական իրա-

վունքների ընդարձակումը: Յեկեղեցու միջամտելն աշխարհիկ գործերին: Վանքային կալվածների մշակման ձեւը:

Գյուղացիության տնտեսական և քաղաքական դրության ճանաչումը 12-13-րդ դարերում: Շահագործման խտացումը. ճորտական իրավունքի ուժեղացումը: Կոռուբեգառի կիրառումը: Ճորտերի նվիրումն ու վաճառումը: Կոռուբեգառի և նատուրալ հարկերի ու տուրքերի ուժեղացումը:

Քաղաքների ու քաղաքային կյանքի պարզացումը: Արհեստների և տնայնագործության նոր թափը քաղաքում և գյուղում: Արհեստների ճյուղավորումը: Արհեստավորական արտադրանքը, վոչ միայն նեղ տեղական ֆեոդալների պարոնների կարիքների համար, այլ իբրեւ ներքին և արտաքին շուկաների կարիքները բավարարող արտադրանք: Հայաստանի առեւտրի գլխավոր ճանապարհները: Հայաստանով անցնող միջազգային առեւտրի ուղիները:

Առեւտրա-վաճառական կապիտալի պարզացումը. յեկեղեցին՝ վաճառու, ներքին շուկայի լայնացումը. առեւտրական կապիտալի թափանցումը գյուղում: Գյուղատնտեսական մթերքների վաճառահանձն յերեւոյթի պարզացումը: Տոնավաճառները: Քաղաքների պայքարը ֆեոդալների դեմ. քաղաքային արիստոկրատիան և քաղաքային վարչությունը: Անիի քաղաքային խորհուրդն իբրեւ քաղաքային դատի ինքնավար որդան ֆեոդալա-

կան կառավարչի կողքին: Ֆեոդալական փառաքի կեն-
 ցաղը: Համաքարությունների առաջ գալը ննիում և այլ
 փառաքներում: Վարպետները, վարպետացումները և աշա-
 կերտները. սրանց պայքարը: Համաքարական արհեստնու-
 տեխնիկան:

10. ԿԻԼԻԿԱՆ ՇՐՋԱՆ /1095-1375/

Կիլիկիայի բնաշխարհը. բնակչության ազգային և
 դասակարգային կազմը: Հայ ֆեոդալները Փոքր Ասիայում:

Հայերի և հյուսանդիայի թշնամական դիրքը Փոքր
 Ասիայում և Կիլիկիայում: Խաչակիրների արշավանքները
 և Կիլիկիայի հայ թագավորության կազմավորումն ու
 զարգացումը: Կիլիկիայի պայքարը ամիրայությունների
 և սուլտանությունների դեմ իր անկախության պահպան-
 ման համար: Կիլիկիայի ֆեոդալիզմի առանձնահատկու-
 թյունները: Կիլիկյան թագավորության մասնաճեղքումը խա-
 չակիրների արշավանքներին: Կիլիկյան թագավորության
 առեւտրական և կուլտուրական կապը Հայաստանի հետ:

Կիլիկիայի տնտեսության և առեւտրի զարգացումը Յեփ-
 րոպայի ազդեցության ներքո: Վենետիկի և Զենովայի
 առեւտրական լայն հարաբերությունների զարգացումը Միջեր-
 կրական և սեփ ծովերի ազդեցությամբ: Կիլիկիայի առեւտր-
 ական կապն Արեւմտաքի և Արեւելքի հետ: Կիլիկիայի
 փառաքները և նրանց բնույթն ու ազգաբնակչության սոցի-
 ալական կազմը: Արհեստները և նրանց տեսակները: Կիլի-
 կիայի գյուղատնտեսությունը: Սոցիալական հարաբերությու-

նեը Կիլիկիայում, - խոշոր ազնվականությունը: Առեւտրա-
 վաշխառուական դասը: Ճորտ - գյուղացիությունը և ար-
 հեստավորները: Գյուղացիական և արհեստավորական ապստամ-
 քությունները Կիլիկիայում: Կիլիկիայի թագավորության
 ու Յեփրատի միջուկյան սուլթանության պայքարը: Կիլի-
 կիայի թագավորության անկումը:

Կիլիկիայում ստեղծված հայկական կուլտուրան և նրա
 նշանակությունը:

11. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՄՈՆԳՈԼԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿ /1236-1342/

Մոնղոլների արշավանքները և Հայաստանի նվաճումը:
 Մոնղոլների բռնկապայքը և կոծցաղը: Մոնղոլական ցե-
 ղերի կոիվները և նրանց կոնսուլիդացիան: Մոնղոլական պե-
 տության կազմակերպումը /1203/: Տեմուլինի զլխավորությամբ:
 Զինաստանի նվաճումը /1215/: Մոնղոլների առաջին արշա-
 վանքները դեպի առաջավոր Ասիա և Ռուսաստան. հատուկ ու-
 թավարը և Վոսկե Որդայի ստեղծումը: Խվարիզմի Շահ-Ջալթե-
 դինի արշավանքները դեպի Հայաստան /1225-1232/: Առա-
 ջավոր Ասիայի նպաստավոր պայմանները մոնղոլների ար-
 շավանքների համար - կենտրոնական իշխանության բացա-
 կայությունը, Վրաստանի թուլացումը:

Զարմաղան և մոնղոլների յերկրորդ արշավանքները դեպի
 Անդրկովկաս /1236-1242/: Որբելյանների հպատակությու-
 նը մոնղոլներին և ոգնությունը նրանց Վրաստանը և

Ապաստարների յերկրամասը նվաճելու համար: Կրաստանի
և Ապաստարների համառ պայքարը մոնղոլների դեմ:

Կրաստանի և Հյուսիսային Հայաստանի նվաճումը
մոնղոլների կողմից. Անիի գրավումը և կողոպուտը: Կար-
սի հպատակութիւնը: Մոնղոլների ասպատակութիւնները
Անդրկովկասում և յերկրի ալեքումը:

Մոնղոլական նոր արշավանքներ /1242-1252/: Բա-
շու կորստիւթիւնը և Փոքր Ասիայի նվաճումը: Կարին քա-
ղաքի գրավումը /1242/: Չիմանկատուկի ճակատամարտը
և իկոնիայի սուլթանութեան պարտութիւնը. Փոքր Ասի-
ան Բաշուի գերիշխանութեան ներքո: Փոքր Ասիայի աս-
պատակումը ալեքումը ու գերազարտութիւնը: Կիլիկիան
Թագաւորութիւնը և մոնղոլները. Հեթում Ա-ի դաշինքը
Բաշուի հետ /1243/:

Մոնղոլների հարկային խիստ քաղաքականութիւնը
Բաշուի ժամանակ: Դժգոհութիւնները մոնղոլների դեմ:

Կրաստանի և Ապաստարների կապմանը պատա-
րութեան հայտնաբերումը մոնղոլների կողմից /1348-
-1349/: Գազաւներում բռնկված ապստամբութիւնները
մոնղոլների դեմ, ապստամբութիւնների արյունալի ճըն-
շումը: Դաւիթ Շարեցու շարժումը:

Մոնղոլների 3-րդ արշավանքը /1352-1360/:

Հուլիսի Դանը և Բաղդատի գրավումը: Մոնղոլական
արշավանքների ալաքումը և Հուլաույի ելզանութեան
կապումը: Հայաստանը ելզանութեան մի մաս:

Մոնղոլների վարած քաղաքականութիւնը նվաճված

յերկրներում. — տեոդ, մասալական սպանույթներ
գերազարտութիւն և ծանր հարկերի գանձումը: Խառնարան
յեղ դրամով Մարքը մոնղոլների կիրառած քաղաքակ-
նութեան մասին: Հայաստանի տնտեսական կյանքի անկումը
և բնակչութեան աղքատացումը: Տեղական ֆեոդալների
ուժեղացումը և ֆեոդալական նոր տնտեսական առաջացումը:

Ֆեոդալական և պետական հարկերի ճանաչումը աղ-
խատաւորութեան վրա: Ապստամբական դժգոհութիւնները
ալաքմանութեան մէջ:

Արղունի աշխարհագիրը և մոնղոլների հարկային նոր
քաղաքականութիւնը: Մահմանվաճ հարկերի տեսակները.
Շահնաների նշանակումը. տեոդի ռեֆորմի ստանալա-
ցումը:

Հայերի և վրացիների միացյալ ապստամբութիւնը մոն-
ղոլների տիրապետութեան դեմ /1361/: Ապստամբութեան
ենշումը և յերկրի ասպատակումը: Մոնղոլների տված
արտոնութիւններ յեկեղեցուն. հողային կալվածների կեն-
սունացումը յեկեղեցիների և վանքների ձեռքին:

Քաղաքների հետզհետե անկումը Հայաստանի հյու-
սիսային մասում և բնակչութեան արտագաղթը:

Առեւտրական դարաբերութիւններն Խաղաղական հան-
րապետութիւնների և Փոքր Ասիական յերկրների ու Մի-
ջագետքի միջով: Առեւտրական այդ դարաբերութիւննե-
րի ալաքմանութիւնը Հայաստանի Հարաւային մասի, Փոքր
ասիական յերկրների և Կիլիկիայի վրա և այդ յերկրների
քաղաքային կյանքի աշխուժացումը:

Մոնղոլական արեգմանքի ելույթները քայքայում
/ 1340-50 / . քայքայման պատճառները : Մանր իշխա-
նությունների առաջացումը և առաջադր Մոնղոլական և 40
որդները դրանց մեջ : Լեւոնթոնի արդարանքները
դեպի Հայաստան և յերկրի ամբողջում ու ամայացումը :

12 ԿՐԻՆՏՈՒՐԱՆ 12-14 ԴԱՐԵՐՈՒՄ

Ճարտարապետությունը և մանրամասն շինարարու-
թյունը . քանդակագործության ծաղիկումը : Ճարտարա-
պետության աստիճանական աճումը 14-րդ դարից
հետո : Նկարչությունը և մանրանկարչության ծաղիկումը :

Գրչագիրներ և մագաղաթը :

Գրականությունը և նրա աշխարհագրական պրոպագան-
դաները : Գրական նոր ժանրի առաջացումը . թեմատիկայի բազմա-
զանությունը : Սոցիալական մոտիվները տաղերգուների մոտ :

Միջնադարյան տաղերգուները / Ճրիկ , Հոգհաննես Յեր-
գանկացի , Կոստանդին Յեմչյանկացի և այլն / : Կրոնական
գրականությունը / ներսես Շնորհալի ներսես Լամբրոնացի ,
Հոգհաննես Վորոանեցի , Գրիգոր Տաթևացի / : Վերջին-
ներիս պայքարը ունիթոր կաթոլիկների դեմ :

Տաթևի և Մագենապոյ գյուղները : Իրավաբանական
գրականությունը / Գոշ / : պատմագրությունը / Մաթեփոս
Ուրհայացի , Կարդան Բարձրբերդցի , Սամվել Անեցի ,
Մաղաթիա Աբեղա , Կիրակոս Գանձակեցի , Ստեփանոս
Որբելյան , Սմբատ Սպարապետ , Հեթում , Մխիթար Արե-

վանցի / : Այս շրջանի պատմագրության արժեքը : Միջնա-
դարյան առակները : Ժողովրդական ստեղծագործությունը .
Գիտությունը :

13. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՃԵՅԱՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՅԵՎ ՈՍՄԱՆՅԱՆ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԻՐԱԿԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՏԱԿ / 15-19 դ.դ /

ա/ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 15-17-րդ ԴԱՐԵՐՈՒՄ

Թեմուրիդների աշխարհակալության աճումը 15-րդ դա-
րի առաջին քառորդում : Գարա - Գոյունլու և Ադ - Գոյ-
ունլու յերկու թուրքմեն պեղերը 15-րդ դարում : Հայաս-
տանն ու միջագետքը վորպես կոպախնձոր այդ յերկու
պեղերի միջև : Գարա - Գոյունլուների սիստեմատիկ արշա-
վանքները և Հայաստանի ասպատակումը : Գարա - Գոյուն-
լու և Ադ - Գոյունլու պետությունների աճումը 15-րդ
դարի վերջերին : Անիշխանությունը Պարսկաստանում և
Անդրկովկասում : Շահ - Իսմայելը և Սեֆեյյան դինաստի-
այի հիմնումը Պարսկաստանում / 1499-1502 / : Հայաս-
տանի տնտեսական կյանքի աճումը : Գյուղացիության ծա-
նրի դրությունը . արհեստների քայքայումը , ազգաբնակու-
թյան արտագաղթը , քաղաքների վերջնական աճումը :

Գաղութների առաջացումը և նրանց պարզացումը : Հայ
եկեղեցական կալվածների ընդարձակումը : Յեկեղեցու քա-
ղաքական ուժի հզորացումը : Կաթոլիկոսության աթոռի
փոխադրումը Եջմիածին / 1441 / : Փոխադրման սոցիալ-քա-
ղաքական հիմքերը :

Ոսմանցիները Փոքր Ասիայում: Ոսմանյան պեղերի համա-
խմբումն Ոսմանի կողմից: Ոսմանյան պետության կայմա-
կերպումը: Իմպերիայի առաջացումը դեպի Յեզրուպա: Բյու-
զանդիոնի դրոշմումը: Նիկոպոլի ճակատամարտը /1398/
և Յեզրուպայի պարտությունը: Ոսմանյան պետության հզորա-
ցումը 15-րդ դարում: Կ. Պոլսի գրավումը /1453/:

Վենետիկի և Ջենովայի առեւտրականների հեռացու-
մը Սեփ և Կասպից ծովերի աշխարհից: Թուրքիան փակում
է Արեւելքի դուրսը Յեզրուպայի առաջ: Ծովային նոր
ճանապարհների փորձումը. Սևերիկայի հայտնաբերու-
մը /1492/: Վաս - Կո - Դե - Կամու շնդկաստանի ծովա-
յին ճանապարհի բացումը /1497/: Հայաստանի վրայով
անցնող առեւտրական ճանապարհների անկումը. անկման
բացասական ազդեցությունը Հայաստանի տնտեսական կյան-
քի վրա:

Ոսմանյան պետության և Պարսկաստանի պատերազմ-
ները Հայաստանի ու միջագետքի շուրջը /16-17 դդ./ Պարս-
կա-ոսմանյան առաջին պատերազմները /1514-15, 1532-35,
1546-55/. պատերազմների տնտեսական պատճառները:

Հայաստանի նվաճումը Ոսմանյան պետության կողմից:

Ոսմանյան ֆեոդալիզմի բնույթը. կալվածատիրության
զարգացումը. ծանր հարկեր. գյուղացիության դրոշմյան
փառթարացումը. հայ առեւտրական կապիտալի զարգաց-
նացումը: Կ. Պոլսի հայ գաղութի և պատրիարկության հիմ-
նումը: Տեղական բնակչության արտագաղթը և նոր խոտորդ-
ների մուտքը Հայաստան:

Պարսկական խաների նշումները Հայաստանում. ազատա-
գրական ձգտումների առաջին փայլները. Առեւտրական Ասի-
մաստեցու դիմումը յեզրուպական պետություններին /1549-1551/:

Պարսկա-Ոսմանյան պետությունների պատերազմների
2-րդ շրջանը /1578-1590/: Ներքին խռովությունները
Պարսկաստանում. Ոսմանյան պետության արշավանքները
դեպի Հայաստան: Պատերազմների ձգձգումը. պարսկնե-
րի ժամանակավոր պարտությունը և 1590 թ. Կ. Պոլսի
գաղնագրությունը:

Պարսկա-Ոսմանյան պատերազմի 3-րդ շրջանը: Պարսկա-
ստանի ուժերի նոր զատավորումը /1590-1602/: Շահ-Աբաս
և /1587-1629/ և նրա ռեֆորմները. Պարսկաստանի քա-
ղաքական հզորացումը. Շահ-Աբասի արշավանքները
/1602-1605/: Ասորքատական և Անդրկովկասի նվաճումը:

Անդրկովկասի բնակչության ռման դիրքը այս երկրնե-
րին Թուրքիայի առաջխաղացումը. Շահ-Աբասի նահանգը.
հայերի տեղափոխումը դեպի Պարսկաստան /1605/: Արա-
րատյան գաղտի և Հին Չուղայի ավերումն ու ամայացումը:

Պատերազմների յերկուրանգվելը: Ոսմանյան պետության
պարտությունը: 1638 թ. գաղնագրությունը և Հայաստանի
ու Անդրկովկասի բաժանումն Պարսկաստանի և Ոսման-
յան պետության միջև: Վարչական նորոգումները.

խանություններն ու փաշայությունները: Ցերեկանի խանու-
թյունը: Հարթ-բամյա խաղաղության ժամանակաշրջանը
և նրա նշանակությունը Հայաստանի տնտեսական դե-
րություն համար:

բ/ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՅԵՎ ՊՅՈՒՂԱՅԻՆ
ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ 17-րդ ԴԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴՈՒՄ

Պարսկա-ոսմանյան պատերազմների քայքայիչ ազդեցությունը յերկրի տնտեսական կյանքի վրա. — քանդումներն ու աղերումները, սոսի: Աշխարհիկ և յեկեղեցական կալվածատիրության ուժեղացումը. դարաբաղի մեղիքները և աշխատավորության շահագործման խտրաբանությունը: Եղմիածնի վանքը և հարկերի հավաքումը ժողովրդից: Դավիթ-Մելիքսեթ կաթողիկոսների պայքարը: Պարսկա-ոսմանական պետությունների ու տեղական կալվածատերերի / խաների, փաշաների, մելիքների / գանձած ծանր հարկերը: Գյուղացիության փշիռ դրությունը:

Գյուղացիական զբոսնությունը և Մեխլույի շարժումը 17-րդ դարի առաջին քառորդում: Շարժման առաջադրած խնդիրները, ընթացքը և ժարժիչ ուժերը: Շարժման պարտությունը և նրա պատճառները: Այունյաց անապատի կրոնական շարժումը:

գ/ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԵՋ
/ 17-18-րդ ԴԱՐԵՐԻՆ /

Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական վիճակը 17-18-րդ դարերում: Մյուլք և մյուլքադարությունը. խաների, մելիքների, բեգերի և վանքերի մյուլքադարական գյուղերը: Գյուղացիության իրավաբաղադական վիճակը և շահագործումը:

Շահագործումը: Պետական և տեղական հարկերը. կոռուքցիան, մյուլք և բախրա: Յեկեղեցական կալվածները 17-18-րդ դարերում և նրանց մղական ճեղք:

Շինարարական աշխատանքները Հայաստանում: Յերեվանի քաղաքը և նրա զարգացումը. արհեստն ու առևտուրը: Համբարություններ:

Հարաբաղի հայ մելիքները 17-18-րդ դարերում: Հայ հոգեվոր և աշխարհիկ ֆեոդալիզմի ցուցումն առևտրական կապիտալի հետ: Բնարդյունքի ապրանքայինացման պրոցեսի զարգացումը: Հայ առևտրական կապիտալի զարգացումը և նրանց կապը Հայաստանի հետ:

Պարսկաստանի և ոսմանյան պետության քաղաքական դրությունը 17-րդ դարի վերջին քառորդում: Պարսկաստանի ֆինանսական ճգնաժամը. քանակի քայքայումը: Կանյականությունը և կաշառակերությունն Անդրկովկասում:

Պարսկաստանը գաղութացման ճանապարհին: Ոսմանյան պետության պարտությունը Վիեննայի պայմանագրերի տակ և 1697 թվի Կարլովցիի դաշնագրությունը: Ոսմանյան իմպերիայի հզորության անկումը: Յեկրոպայի առաջնադարումը դեպի Արևմուտք:

Դասակարգային և ազգային ճնշումն Իրանում և Թուրքիայում: Զբոսնությունները հայերի մեջ: Անպատագրական շարժումը: 1678 — Եղմիածնի գաղտնի ժողովը: Ժողովի նպատակն ու հետևանքները:

Անպատագրական շարժման պարթևները հայերի մեջ և կապը Յեկրոպական հայ զաղութների հետ: Ընթացիկ Արևմուտք:

Պարսկաստանի տնտեսական և քաղաքական վիճակը:

Ռամսեսյան տնտեսական և քաղաքական վիճակը 18-րդ դարի յնգրորդ կեսում: Արեւելյան վիճակների ճանը կայութիւնը: Եղբայրի հարստացումը:

Հնդկական բուրժուազիայի քաղաքական եւ իրաւունքներ: Մահաբան տպարանը /1772/: «Նոր Տնտեսական վարկի» ու Կորագայի փառացի գրքերի քաղաքական բովանդակութիւնը: Շահաբի Շահաբիյանի և Հալիլի Սիդիկի քաղաքական դաշնագրութիւնները՝ Արեւելական քաղաքական Ռուսաստանին և Նրա վերաբերմունքը /1783-1789/:

Դաշնագրութիւնների բովանդակութիւնը և արդեւորութիւնը: Շահաբի Շահաբիյանի և Ռուսաստանը:

14. ԱՆՆՈՎՈՎԿԱՆ ՆՎԱՃՈՒՄ ԶԱՐԿԱՆ ՌՈՍՏԱՄԱՆԻ ԿՈՂՄԻՅ

Վրաստանի քաղաքական կայութիւնը 18-րդ դարի վերջում: Զարագի Մելիքութիւնների գրութիւնը 18-րդ դարի վերջին քաղաքական: Իրաւիւմ խանը և Մելիքների լիկվիդացիան:

Գյորգեգիւն: Դաշնագրութիւնը /1783/: Աղանաճմեղ խանը /1794-1796/ և պարսկական տնտեսական վերակենդանացման փորձերը: Աղանաճմեղի արշավանքները և Բքիթիւնի ազերումը: Զարական Ռուսաստանի առաջնապետը Գեղի Անդրկովկաս: Վրաստանի միացումը զարական Ռուսաստանին /1801/: Վրաստանի և Անդրկովկասի տնտեսական և քաղաքական վիճակը զարական Ռուսաստանի նվաճումները: Նախորդակին: Ապստամբական շարժումները Հայաստանում:

Ընդդէմ խանական և քաղաքական ճի:

Զարկի Կեթիական նվաճումներն Անդրկովկասում:

Անդրկասի ու Շրաւիթայի դիրքը Ռուսաստանի առաջնապետական նկատմամբ: Հայ Եղբայրի գիրքն այդ նվաճումների ժամանակ: Բարյակչայի /1805/ և Գյուլիստանի /1815/ դաշնագրութիւնները: Ներսէ Աղաբալբեյի և Յերմուզի:

Ռուս-պարսկական վերջին պատերազմի նախապայմանումը: Պատկերիչը և Յերմուզի գրաւումը /1827/: Բարյակչայի /1828/ և Աղրիանուպուրի /1829/ դաշնագրութիւնները:

Հայկական մարզի կազմակերպումը: Հայերի քաղաքական և նրանց տեղափոխումը Կովկասում:

Զարական Ռուսաստանի նվաճման նշանակութիւնը Անդրկովկասի համար: Գյուլիստանի շարժումները Հայաստանում և Վրաստանում:

15. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՂՄԻՅԱՆ 15-18-րդ ՆԱԶԻՐՈՒՄ

Գրականութեան աշխարհագրական ցարդայումը և միջնադարյան տաղերգումները: Աշխարհագրական լեզուն: Հայկական տպագրութեան կազմակերպումը /1512/: Նրա նշանակութիւնը: Մատենագրութիւնը՝ Թովմա Ամմաթեցի, Ա. Բալբեյի, Ք. Գարանդեցի, Զ. Սահապագ, Լ. Կարնեցի և Կրետացի, Ա. Յերմուզի /Զամբա/, Զուլպեյի:

Հնդկական քաղաքական պրոպագանդիստական գրականութիւնը՝ «Նոր տնտեսական վարկի» յորդորակ ու լ. «Ռուսական փառացի» գրքերը, վերջին հայ առեւտրական շարժումը:

ազիայի ազգային քաղաքական ձգտումներն արտահայտող
 յերկեր «Ազգարար» ամսագիրը և նրա նշանակությունը հայ
 պարբերական մամուլի պատմության մեջ: Աշուղական գրա-
 կանության պարզացումը 18-րդ դարում / Ապրիլ 1846 /,
 ժողովրդական ստեղծագործությունը:

Վենետիկի Միթրոքյանները. հին գրականության
 տպագրումը. Զամչյանի պատմությունը և նրա նշանակու-
 թյունը մեր պատմագրության մեջ: Եղմիաձեի տպարանը.
 Ճարտարապետական արվեստի անկումը, մանրանկարչու-
 թյան և նկարչության ծաղկումը:

16. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԸ ՅԱՐԻՋՄԻ ՅՆՎ ՍՈՒԼԹԱՆԻՋՄԻ ԼԾԻ ՏԱԿ

ա. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՅԱՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՉԱԶՈՒՐԸ

Յարիջմի գաղութային քաղաքականությունն անդր-
 կովկասում և մասնագորայես Հայաստանում: Հայկական
 մարզի / Армянская область / վերացումը: Յարիջմի հենա-
 րանի հարցն անդրկովկասում: Աննատր Գանի կոմիտան և
 նրա «ռեֆորմները». փոխարքա Վորոնցովի վարչական և
 ագրարային քաղաքականությունը 1846թ. սեպտեմբերի 6-ի
 որոշումը: Յերեվանի նահանգի կազմակերպումը: Տեղական
 ազնվականների ու կալվածատերերի արտակալ վիճակը:

Ազնվական հողատերերի նոր խավերի ստեղծումն ու
 ամրացումը: Յարիջմի ագրարային - գյուղացիական քա-
 ղաքականությունը: Ճորտատիրության ամրացումը: Եղմիաձե-

նի փանքը վորպես խոշոր կալվածատիրական - ճորտատիրա-
 կան տնտեսության տեր: 1836 թվի «Պոլովենյան»: Ժողովրդ-
 րական լայն մասսաների ֆեոդալական շահագործման տե-
 ղացումը: Դասակարգային պայքարն անգրկովկասում և
 մասնագորայես Հայաստանում / 1839 - 50 թ.թ. /:

բ. ԹՅՈՒՐԿԱՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒԼԹԱՆԻՋՄԻ ԼԾԻ ՏԱԿ

Ազգարային - գյուղացիական հարաբերությունները Թյուր-
 քահայաստանում: Բնակչության դասակարգային կառույ-
 վածքը / թեգներ, փաշաներ, առեփարկաններ, արհեստավոր-
 ներ, գյուղացիներ /: Առաջնական ռեֆորմ: Գյուղացիական
 հեղափոխական յեղադրները Թյուրքահայաստանում / Մուշկան
 և այլն /: Դեմոկրատական շարժումները Կոստանդնուպոլսում
 «Թանգիմարը»:

գ. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ 19-րդ դարի առաջին կեսին

Գեղարվեստական գրականությունը / Արսեն Բագրատունի,
 Մ. Թադիսյան, ի. Աբովյան /, դպրոցները / Լազարյան, Ներ-
 սեսյան, Կ. Պոլխի դպրոցներ / գիտություն / Ալիշան, Հայկազ-
 յան բաղադր... /, կերպարվեստը, թատրոնը, ֆուկլորը և
 պարբերական մամուլը:

17. ԿԱԳԻՏԱԼՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ, ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱ-
ԿԱՐԳԻ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ՄԱՐԲՍԻՋՍԻ ՏԱՐԱ-
ԾՈՒՄԸ ԱՆԴՐՈՎՎԱՍՈՒՄ ՅԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ
/ 1860 - 1900 /

ա. ԿԱՐՍՈՒՆԻԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԲԵՑՈՐԴՆԵՐԸ ՅԵՎ ԿԱԳԻՏԱԼՆԵՐԻ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

60-ական թվականների ռեֆորմները Ռուսաստանում, Գյուղա-
ցիական ռեֆորմի բնույթն անդրկոլկասում և Հայաստանում:
Կապիտալիստական հարաբերությունների զարգացումն անդրկոլ-
կասում / վաղխառուական, առեփարա - արդյունաբերական կապիտալի-
զմը, Լենինը անդրկոլկասում կապիտալիզմի զարգացման մասին
Գյուղացիության և արհեստագործների քայքայումն ու շեր-
տավորումն: Ժողովրդական մասսաների գոյությունը ռեֆորմից
հետո: Գյուղացիական ապստամբությունները 1860-70 թ.թ.
կրաստանում և Հայաստանում / Զանգեզուր, Բայազետ /:

Հասարակական մտքի զարգացումը Հայաստանում: Հա-
սարակական քաղաքական հոսանքները 1860-70 թ.թ.

Վարսունական թվականների ռուս հեղափոխականներն ու
հեղափոխական գեմոկրատիկը Հայաստանում / Մ. Նալբանդյան
և ուրիշ /: Արսեն Բորիմախյան և Գրիգոր Տեր Մելիք Անդրկյան:

Բուրժուական լիբերալ հոսանքը / Ս. Սալաբյան /: «Մեղու»,
«Հյուսիսարևել», «Մշակ»: Պետերբուրգի հայրենասերների
միությունը / 1883 /: Բուրժուական ուսուցիչին խմբակների
կազմակերպումը Ալեքսանդրապոլում, Հարաբլիսայում, Յերե-
վանում, Թիֆլիսում և այլն:

Նարոդնիկական խմբակներն անդրկոլկասում, հայերի մեջ

Հասարակական հարաբերությունները Բյուրժուա հայաստանում:
Հասարակական շերտավորումը Բյուրժուա հայերի մեջ: Հայկական
«Ազգային սահմանադրությունը»: Գյուղացիական ապստամբու-
կան ապստամբությունները Բյուրժուա հայաստանում / Զեյթուն 1862 թ.

բ. ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ԲՈՒՐՋՈՒԱԿԱՆ ՌԵՎ-
ՅԻՈՆ ՇԱՐՃՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 1880-1900 թ.թ.

1877-78 թ.թ. ռուս - բուրժական պատերազմը: Կարսի և
Բաթումի գրավումը: Սան - Ստեֆանոյ և Բեռլինի վեհաժ-
ողովը: 16-րդ և 61 հոդվածները: «Հայկական հարցը» և
քաղաքական հոսանքների դիրքը: ՄԱՐԶՍԸ, ԵՆԳԵԼՍԸ, ԼԵՆԻ-
ՆԸ, ՍՏԱԼԻՆԸ «Հայկական հարցի» մասին: «Հայկական հարցը»
վորպես ռուսական ու յեփրոպայան իմպերիալիզմի համար
գաղութային նվաճումների միջոց:

Ցարիզմի ռուսականացման քաղաքականությունը
Ժողովրդական ապստամբությունները ցարիզմի դեմ / 1883
և 1887 թ.թ. /: Հայկական դպրոցների փակումը և Ժողովր-
դական մասսաների հուլումը անդրկոլկասում: Գյուղացիա-
կան ապստամբությունները Բյուրժուա հայաստանում՝ սուլթա-
նիզմի դեմ 1880-1890 թ.թ.:

Հայ բուրժուական - ազգայնական կուսակցությունների
առաջացումը / արմենականներ, հնչակյաններ, քաջնակյա-
կաններ /: Հայ բուրժուական ազգայնական կուսակցություն-
ները վորպես ռուսական ցարիզմի և միջազգային իմպերիա-
լիզմի գործակալներ: Ազգայնական ռեակցիոն շարժումները

Յուրքահայաստանում հնչակյանների և դաշնակների
գլխավորությամբ: Դաշնակների ու հնչակյանների ռեակցի-
ոն-ազանայությունների տակադիան և հայկական հոտորան-
ները / 1895-1897/, դաշնակները և հնչակյանները փորպես
հայ ժողովրդի կատարյալ թշնամիներ:

Գ. ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԱՌԱՋ ԱՅՈՒՐԱՆ ՅԵՎ
ՄԱՐԶԱՐԱՍԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Արդյունաբերական կապիտալիզմի զարգացումը 1880-90-րդ
Արտասահմանյան կապիտալի մուտքը Անդրկովկաս: Յերկա-
թազային շինարարությունը կոպկասում: Բազու - Բաթում
գծի կառուցումը՝ 1883., Բազու - Կլադիկավկազ՝ 1889 թ.,
Թիվլիս - Ալեքսանդրապոլ՝ 1889, Թիվլիս - Յերեվան՝ 1901 թ.,
Յերեվան - Զուլֆա՝ 1905 թ.: Ընտանաբնական քայքայումը:

Քաղաքների զարգացումը / Յերեվան, Ալեքսանդրապոլ
և այլն/: Լեռնային արդյունաբերություն / Սևակերտի, Հաթանի:

Դասակարգային նոր հարս երություններ: Բանվոր դա-
սակարգի քանակական աճում: Աշխատանքի պայմանները:
Բանվոր դասակարգի գրությունը: Բանվորա-գյուղացիական
մասսաների վայրագ շահագործումը պարիզի և Ենդու-
կան շահագործողների կողմից:

Բանվորական շարժման արեքսպրեսիոններ ու անկապ-
մաներ պայմանություններ:

Մարքսիզմի առաջին սաղմերն Անդրկովկասում: ԱՄԼԱՍ-
ՏԵ դառնալ: Ընկեր ՄՏԱԼԻՆԻ պայքարը 90-ական թվականն

ներին «լեգալ մարքսիստների» և Նաչիոնալիստների դեմ, հա-
նուն հեղափոխական մարքսիզմի: Լենինյան իսկրայական
սոցիալ - դեմոկրատական առաջին կազմակերպությունների
ստեղծումը ՄՏԱԼԻՆԻ, Ցուլուկիձեյի և Կեյխոսեյու կողմից
Անդրկովկասում: «Իսկրա»-յի տարածումը Հայաստանում:

Կլասիկների հրատարակումը հայերեն լեզվով: Սոցիալ-
-դեմոկրատական գրականության հայերեն հրատարակու-
թյան կազմակերպումը Լենինի կողմից ժնեվում / 1903 թ./:

«Պրոլետարիատի կռիվը» թերթը՝ ռուսերեն, վրացերեն
և հայերեն լեզուներով: Ընկեր ՄՏԱԼԻՆԻ հոգվածները
հայաստանի և հայերի մասին: Հայ բանվորները քաղաքա-
կան դաստիարակություն են ստանում Անդրկովկասի
կենտրոններում / Բազու, Թբիլիսի և այլն /: Ընկեր ՄՏԱԼԻՆԸ
փորպես մարքսիզմը Անդրկովկասում և Հայաստանում տա-
րածելու գործի կազմակերպիչը: Հնչակյանների և սպե-
ցիֆիկների փորձերը մարքսիզմն ազազաղելու ուղղու-
թյամբ և Լենինյան - իսկրայական իմքականների պայ-
քարը հնչակյանների և սպեցիֆիկների դեմ:

Գ. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ 19-րդ ԴԱՐԻ
ՅԵՐԿՐՈՐԳ ԿԵՍԻՆ

Գեղարվեստական գրականություն՝ դեմոկրատական
հեղափոխական ուղղություն / Մ. Նալբանդյան / դեմոկրատա-
կան / Պ. Պոռչյան, Ա. Աղայան, Գ. Սունդուկյան, Գ. Գուրյան,
Հ. Դարոնյան, Հ. Հովհաննիսյան, Հ. Թումանյան, Ալ. Սանտրոյան /

Բուրժուական նաչիոնալիստական / Ռ. Պատկանյան ,
 Պեշիկ Թալլյան , Ռաֆֆի /, բուրժուական - ունալիստական
 / Շիրվանյանցի / դպրոց , գիտութուն , կերպարվեստը
 / Վ. Սուրենյան /, յերաժշտութունը / Յեկմալյան , Կարա-Մուր-
 ցա , Կոմիտաս /, Թատրոնը / Պ. Ադամյան , Սիրանուշ , Գ. Զը-
 մէկյան / և ֆուկլորը :

18. ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1905 - 1907 թ.թ.

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԲՈՒՐՃՈՒԱ - ԳԵՄՈՎՐԱՏԱԿԱՆ

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

ա. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1905 թ. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՈՐՑԱԿԻՆ .

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈՎՐԱՏԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Անդրկովկասի և Հայաստանի տնտեսական դրութիւնը
 1900-4 թ.թ. : Բանվորների և գյուղացիական մասսաների դրու-
 թիւնը Հայաստանում : Բանվորական շարժման ազդեցութիւնը
 գյուղում : Ռուս հեղափոխական բանվորները Հայաստանում և
 նրանց ազդեցութիւնը Հայաստանի բանվորական շարժման վրա :

Գործադուլային շարժումն Անդրկովկասում և Հայաստա-
 նում 1900-1905 թ.թ. : Գյուղացիական ղարժուկները Հայաս-
 տանում / Հաղպատ 1903 թ. / : Ռուս-ճապոնական պատերազմը
 և նրա ազդեցութիւնը : Բազմի գործադուլային շարժումը
 1904 թվի դեկտեմբերին - ընկեր ՍՏԱԿԻՆԻ ղեկավարութիւնով :

Ազգային ճնշումն Անդրկովկասում և Հայաստանում :

Գուլիյինի կովկասի կառավարչապետի՝ քաղաքականու-

թյունը: Վելիչկո և Հայկական դպրոցների փակումը: Հայաստանի փանքապատկան հողերի բռնագրավումը 1903 թ.

Ազգային ապստամբական շարժումը Անդրկովկասում և Հայաստանում: Աշխատավոր մասսաների ծանր վիճակը Բյուրքահայաստանում: Սուլթան Աբդուլ-Համիդի ուժերը:

Գյուղացիական հեղափոխական յեղույթները Բյուրքահայաստանում / 1905 թ. և այլն /: Դաշնակների պրովախույսը ու գործունեությունը Բյուրքահայաստանում:

Առաջին հեղափոխական սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպությունները Հայաստանում: Այլահպերդում, Ալեքսանդրապոլում և այլն:

Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԸ վորպես Հայաստանի հեղափոխական սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպությունների կազմակերպիչ և ղեկավար: Ծախումյանը և Սպանդարյանն ընկեր ՍՏԱԿԻՆԻ աշակերտներ ու պիսակիցներ:

Սպեցիֆիկները: Կենտրոն սպեցիֆիկների մասին:

Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԻ գլխավորությամբ Հայաստանի բուլշևիկյան կազմակերպության մշտն փայտաբեր դաշնակների, հնչակյանների և սպեցիֆիկների դեմ: Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԸ դաշնակների մասին: Բուլշևիկյան թերթերը հայերեն լեզվով / «Կայծ», «Ործր», «Նոր խոսք» և այլն /: Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԻ Հարեվանդիորեն ներկուսակցական հարաբերությունների մասին՝ գրքի հայերեն թարգմանությունը: Կուսակցական 2-րդ համագումարը և Հայաստանի բուլշևիկյան կազմակերպությունների ձեզազորումը: Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԸ Անդրկովկասի և Հայաստանի բուլշևիկյան կազմակերպությունների անկիցա-

կան կազմակերպիչ և ղեկավար:

Բ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1905-Դ թ. ԶԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Դասակարգային ուժերի դասավորումը 1905 թ. հեղափոխության մեջ: 1905 թ. հեղափոխության յուրանկերությունը: Բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխությունը սոցիալիստական վերանելու Կենտրոնական պլանը:

Հունվարի 9-ը վորպես հեղափոխության սկիզբ: Անցքերը հունվարի 9-ից հետո: Մասսայական գործադուլային ալիքը ամբողջ Ռուսաստանում: Շենդրկովչիկան և պատրիստների կուսակցությունը Անդրկովկասում և Հայաստանում:

Գործադուլային շարժումը Անդրկովկասում և Հայաստանում / Այլահպերդի, Ալեքսանդրապոլ, Զաքաթ, յեղիարգում և այլն /: Գարեան գործադուլները: Գյուղացիական շարժումները Վրաստանում: Հեղափոխության ճակատումը:

Բանվոր դասակարգի և գյուղացիության պայքարը Անդրկովկասում և Հայաստանում մայիս-սեպտեմբեր ժամանակաշրջանում: Հոկտեմբերյան ընդհանուր գործադուլը:

Հոկտեմբերյան գործադուլները Անդրկովկասում և Հայաստանում: 1905 թ. նոյեմբերի գործադուլը յեղիարգի փառ Հայաստանում: Հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստը: Խորհուրդներն Անդրկովկասում: Դեկտեմբերյան պիսկան ապստամբությունը: Զինված ապստամբությունն Անդրկովկասում: Հեղափոխական շարժումը Հայաստանում: / Ալեքսանդրապոլում: Պափանում և այլն /: Բանվորա-գյուղացիական շարժումները:

1906 թ. 7-րդ. գործարարները նկատվելով 1906 թ. և պորթ
միջամտությունը: Ընկ. ընկ. և Սպանդարյանը և Ա. Շահումյանը
նկատվելով: 1907 թ. մարտի գործարարը նախանում:

Բուլշեվիկյան կապակերպություններն անդրկոպկատում
և Հայաստանում 1905 թ. հեղափոխության շրջանում: Բու-
շեվիկյան մամուլը: Անդրկոպկատի ազխատափորությունը պայ-
քարը պարիզի դեմ. Բուլշեվիկների ղեկավարությամբ:

Հայաստանի Բուլշեվիկյան կապակերպությունների պայ-
քարը բուրժուա- նապրոնախտական կուսակցությունների դեմ
Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ վորպես Անդրկոպկատի և Հայաստանի
Բուլշեվիկյան կապակերպությունների անմիջական ղեկավար:

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ վորպես Անդրկոպկատի Ժողովրդների
պայքարի կապակերպիչ: Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ Բազմում:

Թաշնակների, հնչակյանների և սպեցիֆիկների հակառե-
ղափոխական գործունեությունը: Հայ- թուրքական ընդհարում
ներն Անդրկոպկատում: Հայ- թուրքական ընդհարումների
կապակերպիչները և այդ ընդհարումների կապակերպման
իմաստը: Բուլշեվիկների պայքարը նապրոնախտի դեմ:

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ աշակերտներն ու պրնակիցները նա-
հումյանի և Սպանդարյանի գործունեությունը: Ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԻ «Հարեվանդիորեն կուսակցական տաքաճայնու-
թյունների մասին» գիրքը: Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ «Նախակներ
կոպկատի» հոգվածաշարքը: Հեղափոխության ժամանակա-
փոր պարտությունը:

19. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՌԵԱԿՑԻԱՅԻ ՅԵՎ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ՆՈՐ ՎԵՐԵԼԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ ա. ՍՏՈՒԽՈՆՅԱՆ ՌԵԱԿՑԻԱՆ

Ստույիպիկյան ռեակցիայի շրջանը /1908-1912 թ.թ./
Անդրկոպկատում և Հայաստանում: 1907 թ. հունիսի 3-ի պե-
տական հեղաշրջումը: Ցարիզմի ագրեսիվ քաղաքականությու-
նը. տեռոր և պատժիչ արշավանքներն Անդրկոպկատում և
Հայաստանում: Ստույիպիկի ագրարային քաղաքականությունը,
Ստույիպիկի ազգային քաղաքականությունը: Ստույիպիկի քա-
ղաքականությունը Անդրկոպկատը և Հայաստանը կոռնիպա-
յիայի յենթարկելու ուղղությամբ: 1912 թվի դեկտեմբերի
ագրարային դեկրետները: Էկզիզիատորությունը յեվ բանդո-
րական շարժման թուլացումը Հայաստանում և Անդրկոպկա-
տում: Բուլշեվիկյան կապակերպությունների գործունեյու-
թյունը ռեակցիայի շրջանում: Բուլշեվիկյան կապակեր-
պությունների պայքարը լիկվիդատորության դեմ:

1905 թվի հեղափոխության ազդեցությունը Թուրքիայում:

1908 թվի թուրքական հեղափոխությունը՝ «Յերիտաանդը-
թուրքերը»: Հեղափոխության հետեվանքները: Ազգային փոք-
րամասնությունների մասնակցությունը հեղափոխության մեջ:

Ժողովրդական զանգվածների վիճակը հեղափոխությու-
նից հետո: 1905 թվի հեղափոխության ազդեցությունը
Պարսկաստանում /իրանում/: Հեղափոխական ալիք. Պարս-
կաստանում

բ. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՈՄԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԵԼՔԸ

Հենայի դեպքերը և գործադուլային շարժման վերելքը
Հայաստանում և Անդրկովկասում: Ընկեր ՄՏԱԿԻՆԻ «Մարք-
սիզմը և ապագայի գաղափարին հարցը» գիրքը: Հենրիի խա-
մայեցիկը Շահումյանին: 1914 թվի հուլիսյան գործադուլը
և բարիկադային պայքարը Զազզում, և այդ դեպքերի ազդե-
ցությունն Անդրկովկասում և Հայաստանում: Հեղափոխու-
թյան շարժման նոր վերելքը Հայաստանում:

գ. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻ ԿՈՒԼՏՈՐԱԿԱՆ / 1900-1914 թթ /

Հեղափոխության գրականության / Ա. Կ. Կեռնիյան, Մ. Կար-
գիլյան, Հ. Հախրբյան, Մեծարժնյ /, դպրոց, գիտություն, բուս-
րոն / Հ. Արեւյան, Վ. Փափազյան /- հերթադրված / Գ. Բաշինջազ-
յան, Յե. Բաշեփոյան / ֆուկլոր:

20. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԸ 1914-1916 թ.թ ԽՍՀՄ-ԻՆ

ԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

ա. ԽՍՀՄ-ԻՆ ԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՅԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

1914 թվի հմպերիալիստական պատերազմը և նրա ծա-
րան պատճառները: Ցարական Ռուսաստանը համաշխարհա-
յին պատերազմում: Ցարիկի պլանները Մերձագոր և Երվ-
ևլում: Կովկասյան ռազմականության Նախապատրաստումը:
Ցարիկը և հայկական բուրժուազիան: Հայ բուրժուական

Նախնադարյան կուսակցությունները / դաշնակներ, հեղա-
յաններ, սպեցիֆիկներ և այլն / վորպես ցարիկի գործակա-
ներ: Հայոց ապագային բյուրոյի կազմապարտումը ու նրա հաճա-
հեղափոխական գործնեյությունը: «Հայ ապագային պատվիրա-
կությունը» Յեվրոպայում: Կաթաղորական խմբերի կազմա-
կերպումը: Եղմիածինը և դաշնակցությունը վորպես հայ
կաթաղորական խմբերի անմիջական կազմակերպիչներ:

Հայ ապագային լեզեռները անգլիական և ֆրանսիական բա-
նակներում: Կարանցով Դաշնակի ցույումները հայոց «Ապ-
գային բյուրոյին», եղմիածին և դաշնակցությանը: Բապմա-
կան գործողությունները Բյուրքահայաստանում: Դաշնակ-
ների պրովակացիան գործունեությունը: Հայկական կուսու-
րածներն ու ջարդերը 1915-1916 թ.թ.: Կաթմիականու-
թյուն: Հայաստանի աղիատապոր մասսաների անանական
քայքայումը, աղքատությունն ու սովահարությունը: Կաթմի-
ական կաթմիական խմբերի վերապումը ցարիկի կողմից և դրա
իմաստը: Հայաստանի բուլշեվիկյան կազմակերպություն-
ները պատերազմի տարիներին: Ընկեր ՄՏԱԿԻՆԻ գլխավո-
րությամբ Սպանդարյանի, Շահումյանի մղած պայքարն
իմպերիալիստական պատերազմի և հայ Նախնադարյան
կան կուսակցությունների դեմ:

բ. ԱՆՏՐԿՈՎԿԱՍԸ ՅԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՓԵՏՐՎԱՐՅԱՆ

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Փետրվարյան բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխու-

Քաղաք / 1917 թ. /: Բուրժուական հասարակարգի կառավարության հակահեղափոխական քաղաքականությունը: Պատերազմի շարունակումը: Անգլային հարյուր փետրվարյան հեղափոխությունից հետո: Եսերո-մենշեվիկյան խորհուրդները և նրանց տիրապետող դերը Անդրկովկասում և Հայաստանում: «Անդրկովկասյան հասարակական կոմիտեն» / 03 ՌԿՈՄ /: Հուլիսյան դեպքերը: Հակահեղափոխական «Անգլային խորհուրդներին» կազմակերպումը Անդրկովկասում: Հայոց «Անգլային խորհուրդին» կազմակերպումը / 1917 թ. սեպտեմբեր /:

Անդրկովկասի բուլշևիկյան կազմակերպությունները փետրվարյան հեղափոխությունից հետո: Կովկասյան բուլշևիկների համագումարը / 1917 թ. հոկտեմբեր /: Բանվորա-գյուղացիական շարժումների աճումը Անդրկովկասում: Բանակի քայքայումը: Խորհուրդները Բազում: Առաջադիտական հեղափոխության հասունացումը:

21. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ. ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՐՊԵՍ ՀԱՅ ՃՈՂՈՎՐԴԻ ՓՐԿՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱԿ ԲԻՂԻՆ

Հոկտեմբերյան Առաջադիտական մեծ Հեղափոխությունը ու նրա միջազգային նշանակությունը: Խորհրդային իշխանության հաղթական յերթը: Էսենիան - Վրաստանյան անգլային քաղաքականությունը:

Անդրկովկասի և Հայաստանի ժողովրդների պայքարը խորհուրդների համար: Հեղափոխական շարժումը Անդրկովկասում և Հայաստանում 1917 թ. վերջին և 1918 թ. սկզբներին:

Անդրկովկասի բուլշևիկյան կազմակերպությունները խորհուրդների համար մղած պայքարում:

Խորհրդային Ռուսաստանի ժողովրդական կոմիտեների խորհրդի ղեկավար Թյուրքասայաստանի մասին:

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ հոդվածը Հայաստանի և հայերի մասին: Ստ. Շահումյանը Անդրկովկասի արտակարգ կոմիսար: Անդրկովկասյան վանդեյան ընդդեմ Հոկտեմբերյան հեղափոխության: Անդրկովկասյան կոմիտեյաուր: Անդրկովկասյան Սեյմը: Շամխորի դեպքերը:

Գնդակահարություններ Ալեքսանդրյան այգում

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ «Անդրկովկասյան հակահեղափոխականները սոցիալիզմի դիմակի տակ» հոդվածը:

ԷՆԵՆԻՆԸ Անդրկովկասի հակահեղափոխականների մասին: Երեստ - Լիտվսկու դաշնագիրը / 1918 թ. մարտի 3-ին / և Անդրկովկասյան հակահեղափոխական կոմիտեությունների դիրքը:

Բազմի կոմունալ: Բանվորական և գյուղացիական շարժումները Կրասնոտանում, Ադրբեջանում և Հայաստանում: Եսենիկներ, մուսավաթականների և դաշնակների դերը:

Ռազմական գործողությունները Կովկասյան ճակատում 1917 թ. վերջին և 1918 թ. սկզբներին: Անդրկովկասի

և Հայաստանի ոկուպացիոն գերմանա-թուրքական իմ-
պերիալիստներին կողմից: Անդրկովկասյան հակահեղափո-
խականների դաշինքը գերմանա-թուրքական իմպերիա-
լիզմի հետ ընդդեմ խորհրդային Ռուսաստանի և Անդր-
կովկովկասյան հեղափոխական շարժման: Հակահեղափո-
խություն ժամանակագրոր հաղթանակե Անդրկովկասում:

22. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՂԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԳԱ- ՅԻՆ ԽՈՐԵՐԻԱԿԱՆՆԵՐԻ ԼՈՒ ՏԱԿ.

Անդրկովկասյան հակահեղափոխական սեյմի ար-
ձակումը /մայիս 1918թ./ Անդրկովկասի լերեք թուրծու-
ա-նաչինալիստական կառավարությունների կազմավորու-
մը: Դաշնակցական կառավարության կազմավորումը: Դաշ-
նակցական կառավարությունը վորպես խորհրդային միջա-
դային իմպերիալիզմի ձեռքին: Անդրկովկասի ոկուպա-
ցիան անգլո-ֆրանսական իմպերիալիզմի կողմից:

Անդրկովկասի իմպերիալիզմի Հայաստանում: Դաշնակ-
ցների, մենշեվիկների և մուսաֆաթականների ընդհան-
րախառն գվարդիականների հետ /Դեմեկին, Կուստուր-
ընդդեմ խորհրդային Ռուսաստանի: Դաշնակցական կա-
ռավարության արտաքին քաղաքականությունը: Հայաս-
տանը իմպերիալիստական պետությունների ո հովանա-
կությունում: Երկու դաշնակցների քաղաքական-
ությունը: Դաշնակցների իմպերիալիստական - ալիստա-
րիստական ճրագիրը: Դաշնակցների անընդհանու պա-

տերապանները վրաց մենշեվիկների, մուսաֆաթականների
և Թյուրքիայի հետ:

Դաշնակցական Հայաստանը միջազգային իմպե-
րիալիզմի գաղութ: Դաշնակցների կառավարության ա-
յիալ-դասակարգային քաղաքականությունը: Դաշնակ-
ցական կառավարության նաչինալիստական քաղա-
քականությունը: Սիստեմատիկ ջարդեր ու ազգային
ճշմունքները դաշնակցական Հայաստանում:

Բոլոք-վերի և Եարուրի թուրք ազգաբնակչու-
թյան ջարդերը /1920թ./ Ճշմունքներ ու հալածանքներ
ռուս ազգաբնակչության նկատմամբ: Յերկրի տնտե-
սական և կուլտուրական կյանքի քայքայումը: Մով և
մասսայական մահապաշտություն: Հայ ժողովուրդը ֆիսի-
կական բնաջնջման վտանգի տակ:

23. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ

Քաղաքական պատերազմը Ռուսաստանում: Հեղա-
փոխական շարժումն Անդրկովկասում 1918-19-20
թ.թ.: Հայ ժողովուրդը խորհրդների մղած պայքարում:
Անդրկովկասյան բուլշեվիկյան կազմակերպու-
թյունները 1918-1920 թ.թ.: Զնկ. ընկ. Որդոնիկիձեն,
Կիրովը, Միկոյանն Անդրկովկասի բուլշեվիկյան կազ-
մակերպությունների ղեկավարներ: Անդրկովկասյան բուլշեվի-
կների ցոնֆերենցիան Բազում /1919թ./: Հայաստանի
բուլշեվիկյան կազմակերպությունները 1918-1920 թ.թ.

« Կարտապ » կապակերպութիւնը:

Անտանտի յերկրորդ արշավանքի լիկվիդացիան / 1919թ վերջին /: Հյուսիսային Կովկասի ապստամբ 11-րդ Կարմիր Բանակի կողմից: Հերոսական 11-րդ Բանակը և հենին և ՍՏԱԿԻՆԻ ցուցումներով Որջոնիկիձէյի, Կիրովի և Միկոյանի անմիջական ղեկավարութեամբ ոգնութեամբ և գալիս Անդրկովկասի աշխատավոր մասսաներին:

Աղբիւրների խորհրդայնացումը: Մայիսյան ապստամբությունը Հայաստանում /Ալեքսանդր, Բայազետում, Դաւաթում, Կարսում և այլն / և նրա պարտությունը: Պարտության պատճառները: Արմենկոմի դավաճանական քաղաքականությունը: Մայիսյան ապստամբությունը վուպես Հայաստանի բանվորա-գյուղացիական զանգվածների մասսայական հեղափոխական շարժումը խորհրդային իշխանության համար: Ռեակցիայի ուժեղացումը: Հայաստանում Մայիսյան ապստամբությունից հետո:

Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԸ Բազմում / 1920 թ. նոյեմբերի: Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԻ « Դրությունը Կովկասում » հոդվածը: Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԸ, ընկ. ընկ. Որջոնիկիձէյի, Կիրովի և Միկոյանի միջոցով կապակերպում է հայ և վրաց խղովրդների ապստամբության գործը: Նոյեմբերի 29-ի ապստամբությունը Հայաստանում 11-րդ Կարմիր Բանակի ոգնութեամբ: Հայաստանի խորհրդայնացումը:

Լենինը և ՍՏԱԿԻՆԸ Հայաստանի խորհրդայնացման մասին:

Խորհրդային Հայաստանի Հեղինակ առաջին դեկ-

րեմները: Բաղնակների փետրվարյան ապստամբություն: Խորհրդայնացումը: Բաղնակական ապստամբության լիկվիդացիան: Բաղնակական կոմիտեի Հայաստանում 1921թ-ին: Ընկ. Որջոնիկիձէյի ղեկավարում է պայքարը ընդդեմ դաշնակների ու ռեակցիոնների: Բաղնակական պատերազմի ապստամբ Անդրկովկասում և Հայաստանում:

24. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ Ժողովրդական Տնտեսական և Կուլտուրական Համար Խաղաղ Ամիսներին Անուշ-ԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՆՐԱՆՈՒՄ / 1921 - 1925 թ.թ.

Խորհրդային Ռուսաստանը քաղաքացիական պատերազմը վերջացնելուց հետո: Միջպայման դրույթներ: Հայաստանի անանական և քաղաքական դրույթներ: քաղաքացիական պատերազմը վերջացնելուց հետո երկու մասերի միջև և գյուղատնտեսության վիճակը: Խորհրդային Ռուսաստանի և Անդրկովկասյան խորհրդային պրայիստական հանրապետությունների ոգնությունը խորհրդային Հայաստանին: Լենինի նախնական Անդրկովկասի բուլշեվիկներին: Կուսակցության և կառավարության մեջ նախնական ժողովրդական անտեսություն վերականգնում: Բնագաղառում: Հայաստանի բուլշեվիկների առաջին համագումարը: Հայաստանի խորհուրդների առաջին համագումարը: Անդրկովկասյան ֆեդերացիայի կապակերպումը / մարտ 1922թ. /: Ընկեր ՍՏԱԿԻՆԸ և նրա կիսակիցները Որջոնիկիձէյի ու Կիրովի վարչեմ. Անդրկովկասյան ֆեդ-

բազիայի կապակերպիչներ Պաշտօնը նաչրոնալ - ուկր-
նիստների դեմ Հայաստանում և Անդրկովկասում:

Անդրկովկասյան խորհուրդների առաջին համագումարը
Բազում / 1922 թ. դեկտեմբեր /: ԱնդրՖեդերացի-
այի սահմանադրությունը: ԽՍՀՄ-ի կապակերպումը
/ 1922 թ. դեկտեմբեր /: ԽՍՀՄ-ի կապակերպման նշանա-
կությունն ազգային հանրապետությունների տնտեսական
և կուլտուրական աճման համար: Լենինը և ՍՏԱԼԻՆԸ
փորձեց ԽՍՀՄ-ի կապակերպիչներ: Հայաստանի խորհու-
րդական տնտեսության զարգացումը: Շիճարարություն-
ներ, արդյունաբերությունը և գյուղատնտեսությունը:

Կուսակցության 12-րդ համագումարը / 1923 թ. ապրիլ /
ՍՏԱԼԻՆԻ զեկուցումը ազգային հարցի մասին կուսակ-
ցության 12-րդ համագումարում: Հայաստանի բուլեզիկ-
ների պայքարն ընդդեմ նաչրոնալ - ուկրնիստների և
սպեցիֆիկների: Կուսակցության և կառավարության
միջոցառումները բաղադր և գյուղի կոգումն ամրապնդե-
լու ուղղությամբ: Պաշտօն արոչիկի դեմ:

Լենինի մահը: Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ յերգումը Լենի-
նի դազազի վրա: ԽՍՀՄ-ի խորհուրդների յերկրորդ հա-
մագումարը: ԽՍՀՄ-ի սահմանադրության հաստատումը:
Կուսակցության 13-րդ համագումարը / 1924 թ. մայիս /
Խորհրդային Սիսիայն միջազգային դրությունը վե-
րականգման շրջանում / 1924-25 թ.թ. /:

Կուսակցության 14-րդ համագումարը / 1925 թ. դեկտեմբեր /
Խնդրատարակման համագումար: ԽՍՀՄ-ի ագրարային յեր-

կոչի ինքուստրիայի վերածելու յնդիրը: Մեկնեցիկուն-
արոչիկատական « Նոր արոչիկայի եյուրյան մերկայումս
ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ կողմից: Կուսակցության 14-րդ համա-
գումարը բուլեզիկյան կուսակցության թշնամիների դեմ
չեղիու ճակատում մղվելիք պայքարի մասին: Գլխազոր
հարգանք՝ արոչիկատ - զինույնեկականների դեմ: Հայաստանի
բուլեզիկների պայքարը կուսակցության գլխազորի գծի հա-
մար: Պաշտօն նաչրոնալիզմի և արոչիկի դեմ Հայաստա-
նում: Խորհրդային Հայաստանի հաջորդությունները խոր-
հրդական տնտեսության խոր ճակատներում: Հայաստանը
վերականգման շրջանի վերջում / 1924-1925 թ.թ. /

25. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՍՀ՝ ՅԵՐԿՐԻ ԻՆՌՈՒՍԵՐԱՑՄԱՆ
ՇՐՋԱՆՈՒՄ / 1926-1929 թ.թ. /

ԽՍՀՄ-ի միջազգային դրությունը: Առցիալիստական
չիեարարության գժվարությունները հետամնաց մասը գյու-
ղաչիական յերկրի պայմաններում: Կուսակցության պայքա-
րը յերկրի սոցիալիստական ինքուստրացումն առցիալե-
լու համար: Խորհրդ արդյունաբեր գիգանների շիճարար-
ության սկիզբը: Շիճարարությունը Հայաստանում արդյու-
նաբերության մեջ: Հայաստանի գյուղատնտեսության հետա-
գա զարգացումը: Տրոչիկիստների և զինույնեկականների
պայքարը սոցիալիզմի կառուցման դեմ: Տրոչիկիստների և
զինույնեկականների կողմից հակախորհրդային ընդհատա-
կյա կուսակցությունն ստեղծելու ուղու վրա կանգնելը:

Տրոյկից՝ հակահեղափոխական բուրժուալիայի առաջատար չեղան : 15-րդ կուս կոնֆերենցիան :

15-րդ համագումարը / 1927 թ. դեկտեմբեր / - կուլեկտիվացման համագումար : ՍՏՍԿԻՆԸ գյուղի կուլտնտեսային շինարարության խնդիրների մասին : Ցերկրի ինդուստրիալիզմի ծախսումը : Կենտկոմի դիրեկտիվը կուլտնտեսային շարժման և խորհրդատեսային շինարարության ուժեղացման մասին : Ենթին կուլտնտեսություններն ու խորհրդատեսությունները Հայաստանում : Դասակարգային պայքարի սրումը :

Աղերի հանդես գալը կուսակցության գլխավոր գծի դեմ : Կուսակցության պայքարը տրոյկիստների և աղերի դեմ : Աղերի և Նաչիոնալիստ - սպեցիալիզմների դեմ Հայաստանում : ՍՏՍԿԻՆԸ՝ բուլշևիկյան հարձակման կապակցությամբ :

Հեղափոխի առաջին տարվա պլանի կատարումը ու գերակատարումը : Հեղափոխի առաջին տարվա պլանի կատարումն ու գերակատարումն Հայաստանում : Արդյունաբերական նոր ռեյնիտները և գյուղատնտեսության հետադարձադարձը : Հայաստանում : Կուլտնտեսային շարժման մասնաշաղկան աղեր : Կուլտնտեսային շարժումը Հայաստանում :

Կուլտուրական շինարարության հարցումները Հայաստանում : Հայաստանի բուլշևիկների պայքարը կուսակցության գլխավոր գծի համար :

26. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿՈԼԵԿ- ՏԻՎԱՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ / 1930-1934 թ.թ. /

ԽՍՀՄ-ի միջապային դրությունը : Գյուղում կապիտալիստական տարրերի սահմանափակման և արտաճման փաղաքականությունից՝ համառարած կուլեկտիվացման հիման վրա կուլակությունը վերացնելու դասակարգ վերացնելու փաղաքականությանն անցնելը : Կուլեկտիվացման հարցումները Հայաստանում : Ընկեր ՍՏՍԿԻՆԻ « Գլխավորումը հարցումներին » հոդվածը : Կուսակցության պայքարը աղ ու պորտուկների և կուլտնտեսային շինարարության մեղ յեղած ձախ խտորումների հետ : Սխալները և ձախ խտորումները Հայաստանի կուլտնտեսային շինարարության մեղ : Այդ սխալների ուղղումը :

Կուսակցության 16-րդ համագումարը՝ ամբողջ ճակատով սոցիալիստական ծախսումը հարձակման դիմելու համագումար : ԽՍՀՄ-ի թեվակոխումը սոցիալիզմի շրջան : Աղ թեքումը վորպես գլխավոր վտանգ : Հակահեղափոխական կապակցությունների / « Արդյունաբերական կուսակցություն » , մենշևիկների միութենական բյուրո , կոնդրատեվականություն / հայտնաբերումն ու լիկվիդացիան : Հակահեղափոխական կապակցությունները Հայաստանում և նրանց լիկվիդացիան : Կոնդրատեվականությունը Հայաստանում և նրա լիկվիդացիան : Տրոյկիստական - վրնովյեվական և աղ - ու ծխատապրատորական բանդիտների անցնումը ընդհատակյա տեռորիստական ,

վշտաբարական, լրտեսական գործունեության, հակահեղա-
փոխական տրոյկիստական - գիմոլյեզական և բուխարինա-
կան խմբակների հայտնաբերումը: Տրոյկիստների, բուխարի-
նականների և նացիոնալիստների հակահեղափոխական գոր-
ծունեությունը Հայաստանում և Կուսակցության պայքա-
րը նրանց դեմ:

Կոլեկտիվացման հաջողությունները և Կուսակցության
պայքարը կոլտնտեսային շինարարության ամրապնդման համար
ՄՍԿԼԻՆԻ Հանր «Տնտեսագիտության խնդիրների մասին»
/1931 թ. փետրվար/: Ընկեր ՄՍԿԼԻՆԻ 6 պայմանները: Առաջին
հնգամյակի կատարումը շորս տարում: Հնգամյակի կատարու-
մը Հայաստանում: Սոցիալիզմի և առույծյան հաջողություն-
ները Հայաստանում և Անդրկովկասում: Հայաստանի ար-
դյունաբերությունը և գյուղատնտեսությունը: Հայաստանի
կուլտուրական շինարարությունը: Պայքար սոցիալիզմի բո-
լոր թշնամիների դեմ Հայաստանում:

Կուսակցության 17-րդ համագումարը՝ հաղթողների
համագումար: Յերկրորդ հնգամյակը: Աշխատավորների
նյութական դրության բարելավումը: Մատակարարման բար-
տային սխտեմի վերացումը: Ընկեր Կիրովի շարաններ
սպանությունը: Հայաստանի բոլշեվիկները տրոյկիստական
բուխարինական, նացիոնալ - սպեցիֆիկյան բանդիտների,
լրտեսների և դիվերսանդների դեմ մղված պայքարում:

27. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱ- ԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԱՎՈ՛ՐՏԱԼՈՒ ՇՐՋԱ- ՆՈՒՄ ՅԵՎ ՄՍԿԼԻՆՑԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ. /1935 - 1937 թ.թ./

Միջազգային դրությունը 1935 - 1937 թ.թ.: ԽՍՀՄ-ի
պայքարը հանուն խաղաղության:
Խորհրդային արդյունաբերության հզոր զերելքը: Խոր-
հրդային միության պառլամենտիստական ամրապնդումը:
Աշխատավորության նյութական բարեկեցության ամրապնդումը:
Պայքար բոլշեվիկյան կոլտնտեսությունների և կոլտնտեսա-
կանների ունեվոր կյանքի համար: ԽՍՀՄ-ի խորհուրդների
7-րդ համագումարը: «Կարրերն են վորոշում ամեն ինչ»
Ստալինյան լուգունգը /1935 թ. մայիս/: Հայաստանի բոլշե-
վիկների պայքարը կադրերի և տեխնիկայի տիրապետելու
մասին ընկեր ՄՍԿԼԻՆԻ սպանությունների կենսագործման
համար: Ստալինոյան շարժումը: Ստալինոյան շարժումը
Հայաստանում: Խորհրդային Հայաստանի առաջավոր մարդիկ
Սոցիալիզմի հաղթանակը: Զեպով ազգային և բուխարինա-
կան-սոցիալիստական կուլտուրայի ծաղկումը
Հայաստանում:

Տրոյկիստական - բուխարինական լրտեսների, դիվեր-
սանտների և տեռորիստների բանդայի մերկացումը:
1936 - 1937 թվականների դատաբարությունները:

ԽՍՀՄ խորհուրդների 8-րդ արտակարգ համագումարը
/1936 թ. նոյեմբեր - դեկտեմբեր/: ՄՍԿԼԻՆԻ զեկուցումը նոր

2. Պրոֆ. Մանանդյան. — « О торговле и т.д. » ст. 50-133.
3. Փարագայան. — « Քննական պատմություն հայոց », Կ.Ք.Գ. Ժամեր Թիֆլիս, 1895 թիվ:
4. Մ. Խորենացի. — « Պատմություն հայոց », գիրք Ա ԳԼ. Ա-Գ, ԽԲ-ԼԱ, գիրք Բ ԳԼ. Ա-ԻԳ, ԼԶ-ՍԵ, ՉԳ-ՅԲԼ գիրք Զ ԳԼ. Բ-ԿԵ.
5. Մ. Աբեղյան. — « Հայ ժողովրդական առասպելները Մովսես Խորենացու պատմության մեջ », ամբողջ գիրքը, Հաղարշապատ 1899 թ.: այս աշխատությունը վերաբերվում է նաև հաջորդ գլխի համար:
6. В. Брюсов. — « Летопись исторических случаев армянского народа ». 1-2. գլուխներ
7. Լեո. — « Խոջաշահան կապիտալ », Աղղապեղ՝ 3-51
8. Պրոֆ. Զ. Մանանդյան. — « Փետրալիպմբ հին հայաստանում », եջ 3-11, 24-240, 252-279 և 280-319
9. В. Брюсов — « Летопись и т.д. 3 և 4-րդ գլուխներ:
10. Փափաթու Բյուզանդ. — « Պատմություն հայոց » դպրություն Բ.:
11. Հապար Փարֆեցի. — « Պատմություն հայոց », յերրորդ գրվագ:
12. Գյուտեբերգ. — « Բյուզանդիան և Պարսկաստան », կարդալ ամբողջ բրոշյուրը, նույնի — Արեվմայան Հայաստանը Յուստինիանոս կայսրի ժամանակ », կարդալ ամբողջ բրոշյուրը:
13. Սերետու Յեպիֆոպոս. — « Պատմություն », գլուխ Զ-Ժ, ԺԵ-ԻԳ, ԹԵ-Կ

6-7 ԳԼՈՒԽՆԵՐԻ ՀԱՅՏԱՐ

1. Սերետու Յեպիֆոպոս. — « Պատմություն » գլուխ ԼԳ-ԼԵ, ԼԸ:
2. Հեկոնդ Յերեյ. — « Պատմություն », գլուխ Բ. -ԺԴ, ԺԵ-ԽԲ, Պետերբուրգ 1887 թ.:
3. Թովմա Արծրունի. — « Պատմություն տան արձրուեալ », դպրու-

- թյուն, 3-րդ գլուխ Ա. — ԻԺ, դպրություն 4-րդ գլուխ Զ-ԺԴ:
4. Ե. Խալաթյանց. — « Երաբական մատենադարանը Հայաստանի Թաթար Վիեննա, 1919 թ., կարդալ ամբողջը:
5. Պրոֆ. Զ. Մանանդյան. — « Հայաստանի պատմությունը Թուրք-թաթարական արշավանքների շրջանում » եջ՝ 7-21, Յերեվան, 1922 թ. / ապակեախ /
6. Նույնի. — « О торговле и т.д. » ст. 133-174
7. Սարգսյան. — « Մանիքյան, Պապիկյան և Թոնդրաբյան առանձինները » կարդալ ամբողջ գիրքը:
8. Զավախաշվիլի. — « Նյութեր Հայաստանի սոցիալական շարժումների պատմության համար », կարդալ ամբողջ բրոշյուրը:

8, 9, 10, 11 և 12 ԳԼՈՒԽՆԵՐԻ ՀԱՅՏԱՐ

1. Մաթեոս Առաքյալեցի. — « Ժամանակագրություն » եջ՝ 92-170, 326-426: Հաղպատ 1898 թ.:
2. Կիրակոս Գանձակեցի. — « Պատմություն հայոց » գլուխ 12-13, 27-37, 41, 45, 47-48, 49, 57-64, Թիֆլիս 1910 թիվ:
3. Ստեփանոս Որբեյան. — « Պատմություն նահանգային Արամիանոս գլուխ 93-Դ, ԺԴ, ԼԳ, ԼԸ, ԽԴ, ԽԸ, ԾԵ, ԾԸ, ԿԱ, ԿԲ, Զ-ԶԵ:
4. Մաղաքիա Սրեղա. — « Պատմություն վան ազգի Նեոտիզան, կարդալ ամբողջ գիրքը:
5. Պրոֆ. Զ. Մանանդյան. — « Հայաստանի պատմությունը Թուրք-թաթարական արշավանքների շրջանում » եջ՝ 21-99.
6. Որբեյի. — « Անձն ազերականները », կարդալ ամբողջ բրոշյուրը, Հաղպատ 1913 թ.:

7. Հարություն Բարսեղյան. — « Կնի ամրոց թե քաղաք », « Կաթարական հանգես » գիրք 22 և 23-րդ 1912թ.
8. Պրոֆ. Մանանդյան. — « О торговле и т.д. » стр. 175-209.
9. Н. МАРР. — « Ани ».
10. Հովհաննես Դարբեր. — « Պատմություն »:
11. Սմբատ Գևորգյան. — « Պատմություն »:

13-15 գլուխների շարք

1. Առաքել Դադրեճեյի. — « Պատմություն հայոց » եջ՝ 1-107, 174-272, 300-319, Վաղարշապատ, 1884թ.:
2. Չափարիս Աարկափազ. — « Պատմություն հայոց », հատոր Ա 41. հի-հԹ, 46, 46, 48, 48, 48, հատոր B. 42. B-42, 48, 48-48.
3. Հարություն Արարատյան. — « Ինքնակենսագրություն »:
4. Լեո. — « Խոջաշահյան կապիտալ » եջ՝ 51-362:
5. Ջով. — « Енашенне Петра Верхнего к Армянским наредомъ » ներածությունը և հետևյալ փաստաթղթերը նո. նո. 85, 86, 100, 167, 168, 169, 205, 207:
6. Կի. Յերեյան. — « Կենսական հայոց կաթարգրությունը և Կաթար Հայկ 19-րդ դարում » Ա. մաս, եջ՝ 1-3, 52-69, 93-134, 148-161, 170-182, 229-355, 375-451:

16-28 գլուխների շարք

1. Մարք և Նեգել. — « СБОР. СОЧИН. » том. IX стр. 169, 533-548, 553-556, 587-592, том X стр. 5-12, 551-581, 586-591, 594

- том. XII часть II стр. 134-143. том XIV часть I стр. 12/12.
- том XV стр. 383-385. том XVI стр. 1-40.
2. Նեգելի Զանգի. — « Կենսական կաթարգրություն հայերի » թարգմանչ. առթիվ.
3. ЛЕНИН. — « СБОР. СОЧИН. » том. III стр. 463-464. том V стр. 243-244. том. XVII стр. 198. том. XIX стр. 281. том XX стр. 42, 43, 49, 61, 496. том. XXII стр. 177. том. XXIV стр. 487. том. XXV стр. 472-475, том. XXVI стр. 296.
4. ՄԱԿԼԻՆ. — « Վարդապետ և ազգային և գաղութային հարց »:
5. ՄԱԿԼԻՆ. — « Նամակներ Կովկասի »:
6. Ա. ՄԱԼԻՆ. — « Ձեկանում Խորհրդների 8-րդ համագումարում և 19-ի նոր սահմանադրության նախագծի մասին »:
7. ՄԱԼԻՆ. — « Ձառ Խորհրդ. Հայաստանի աշխատավորության ընդունելությունը Կրեմլում »:
8. ԲԵՐԻԱ. — « Կենդանական բուշեմիկյան կազմակերպությունների պատմության հարցի շարք »:
9. ՇԱՆՈՆ. — Հոգիվածներ.
10. ՍՊԱՆԴԱՐՅԱՆ. — Հոգիվածներ.
11. Խաչատրյան. — « БОРЬБА ЗА ПРОЛЕТАРСКУЮ РЕВОЛЮЦИЮ В АРМЕНИИ »:
12. Լեո. — « Հայոց պատմության նորագույն շրջան » հատ. II հարցում.
13. Լեո. — « Կնյալից »:
14. Յերեյան. — « Կովկասիայի հայոց I և II »:
15. Գեղամյան. — « Պատմական քաղաքներ » Գյումրի.
16. Գեղամյան. — « Հայերի աշխատանքական շարժումներ »:
17. ШАПЕН. — « ИСТОРИЧЕСК. ПОМЯТНИК. ВОСТОЧНИЙ АРМЯНСК. ОБРАСТЫ В ЭПОХУ ЕЯ ПЕРИОДИК. К РОССИЙСКИМ ПЕРИОДИКАМ »:

18. Губков. — «Материалы по новой истории Енисая».
19. Иваненко. — «Гражданское управление Закавказья».
20. Дубровин. — «Истор. войны и владчество русских на Кав-
казе» том 6.
21. Уваров. — «Записки о восточных и западных
русских».

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0412913

